

Jemielity, Witold

Podziały administracyjne powiatów wysokomazowieckiego i łapskiego w latach 1919-1990

"Studia Łomżyńskie", 7, 1996, s. [95]-126

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WITOLD JEMIELITY (Łomża)

Podziały administracyjne powiatów wysokomazowieckiego i łapskiego w latach 1919-1990

Wstęp

Opracowanie obejmuje obszar powiatu wysokomazowieckiego dla lat 1919-1990 oraz obszar utworzonego w 1954 r. powiatu łapskiego. W skład nowego powiatu weszły tereny powiatu wysokomazowieckiego i białostockiego. Powiat wysokomazowiecki od 1919 r. był w województwie białostockim, od 1975 r. pozostaje w województwie łomżyńskim. W 1975 r. powiat łapski podzielono między oba województwa.

Przy omawianiu zagadnienia punktem wyjściowym były poszczególne miasta i wsie tak, aby można było je odnaleźć w zmieniających się granicach powiatów, gmin, gromad, sołectw. Obok względów historycznych opracowanie może być przydatne przy kolejnych podziałach administracyjnych. Autor jako pierwszy podjął się omówienia tego tematu.

Podstawę źródłową stanowią pisma urzędowe. W Dzienniku Ustaw ogłaszano podziały województw, powiatów i gmin, powtarzano to w Dziennikach Wojewódzkich. Od 1921 r. w Białymstoku wychodził Dziennik Urzędowy Województwa Białostockiego, od 1929 r. Białostocki Dziennik Wojewódzki, od 1950 r. Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej, od 1984 r. Dziennik Urzędowy Województwa Białostockiego. Podobnie od 1975 r. Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łomży, od 1984 r. Dziennik Urzędowy Województwa Łomżyńskiego. W Dziennikach umieszczano także podziały na gromady i sołectwa. Autor korzystał i ze źródeł archiwalnych. Dla okresu międzywojennego jest kilka teczek w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, dla czasów powojennych zachowały się bogate zbiory w Archiwum Państwowym w Białymstoku i w Archiwum Państwowym w Łomży. Są tam prośby mieszkańców, opinie wójtów i wojewodów, mapy, zestawienia liczbowe. W oparciu o te materiały podejmowano decyzje administracyjne.

Przy opracowaniu powiatu wysokomazowieckiego uwzględniono części: A. Podziały do 1919 r.; B. Okres międzywojenny: podział powiatu na gminy i miejscowości, podział gmin na gromady, lata wojny; C. Po II wojnie światowej: podział na gromady, podział powiatu na gromady, czas funkcjonowania samych gmin. W powiecie łapskim: podział powiatu na gromady, czas funkcjonowania samych gmin. Zakończenie.

W opracowaniu występuje dużo nazw miejscowości. Pisownia niektórych z nich ulegała drobnym zmianom lub też w źródłach błędnie podano pisownię nazw. Dotyczy to jedynie zmian literowych, nie przeszkadza więc w identyfikacji danej wsi i miejscowości.

Powiat Wysokie Mazowieckie

A. Podziały do 1919 r.

Obszar powiatu wysokomazowieckiego w przeszłości należał do Podlasia. Do początku XVI wieku Podlasie wchodziło w skład bardzo rozległego województwa trockiego, w Wielkim Księstwie Litewskim. W 1507 r. z części ziem trockich utworzone zostało województwo nowogrodzkie oraz 29 sierpnia 1513 r. województwo podlaskie. W 1569 r. Podlasie włączono do Korony. Na Podlasiu wyodrębniły się trzy ziemie: bielska, drohicka i mielnicka. Każda z ziem posiadała osobny sejmik, odrębne sądy i własną hierarchię urzędniczą.¹

Po trzecim rozbiore Polski na omawianych terenach utworzono prowincję Prusy Nowowschodnie, z podziałem na dwa departamenty kamer: białostocki i płocki. W departamencie białostockim utworzono 10 nowych powiatów, m.in. bielski, drohicki i suraski. Powiat bielski składał się z części ziemi bielskiej położonej między powiatem suraskim, Narwią a granicą rosyjską; w skład powiatu drohickiego wchodziły dawne powiaty drohicki i mielnicki; powiat suraski powstał z części dawnej ziemi bielskiej leżącej pomiędzy powiatami łomżyńskim, zambrowskim, drohickim i mielnickim oraz rzeką Narwią.²

Podział ten przetrwał do 1807 r., do klęski Prus w wojnie z Francją. W tymże roku, na mocy układu w Tylży między Napoleonem a Aleksandrem I powstało Księstwo Warszawskie. Nie objęło ono wszystkich ziem departamentu białostockiego, bowiem znaczny obszar wcielono do Cesarstwa jako tak zwany obwód białostocki. Po stronie Księstwa Warszawskiego pozostały powiaty: całe - kalwaryjski, łomżyński, mariampolski i wigierski oraz części powiatów - suraskiego, biebrzańskiego, dąbrowskiego, obszar parafii Kuczyn z powiatu drohickiego. Tereny te weszły w skład departamentu łomżyńskiego, w którym utworzono powiat tykociński, w miejsce dotychczasowego suraskiego z dołączeniem obszaru parafii Kuczyn.

W 1815 r. powstało Królestwo Polskie z podziałem na województwa,

¹ W. Jarmoli, *Początki województwa podlaskiego*, „Podlasie” 1988, t. II, s. 15.

² J. Wąsicki, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Nowowschodnie (Neuostpreussen) 1795-1808*, Poznań 1963, s. 64, 72, 77, 183.

które ogólnie odpowiadały departamentom Księstwa Warszawskiego. Teren dotychczasowego departamentu łomżyńskiego nazwano województwem augustowskim. W obrębie województw utworzono nową jednostkę administracyjną pod nazwą obwodu, który obejmował obszar od jednego do trzech powiatów. Powiaty łomżyński i tykociński należały do obwodu łomżyńskiego.³ Po upadku powstania listopadowego rząd carski począł zacierać odrębność Królestwa Polskiego od ziem Cesarstwa. Jednym z przejawów tej polityki była zmiana nazw urzędów i okręgów administracyjnych. W 1837 r. przemianowano województwa na gubernie, w 1842 r. obwody na powiaty, a powiaty na okręgi.⁴

Po powstaniu styczniowym, w 1866 r. zwiększono liczbę guberni i powiatów, dzieląc je na utworzone w 1864 r. gminy (do tego czasu istniał podział powiatów na parafie). Terytorium guberni augustowskiej znalazło się w dwóch nowych guberniach, łomżyńskiej i suwalskiej. W pierwszej ustanowiono powiaty: kolneński, łomżyński, makowski, ostrołęcki, ostrowski, pułtuski, szczuczyński i mazowiecki. Po raz pierwszy więc zaistniał powiat „mazowiecki”. W jego skład weszły gminy miejskie: Ciechanowiec, Sokoły, Tykocin i Mazowiec, oraz gminy wiejskie: Chojane, Dzieciel, Jabłonka, Klukowo, Kowalewsczyzna, Piekuty, Piszczaty, Poświętne, Stelmachowo, Szepietowo i Truskolasy.⁵ W trzy lata potem 74 procent dawnych miast Królestwa Polskiego przekształcono na osady, wobec których zastosowano rozporządzenie z 19 lutego 1864 r. o urządzeniu gmin wiejskich. Osady utworzyły osobne gminy bądź zostały połączone we wspólne gminy z pobliskimi wsiami i folwarkami.⁶ W powiecie mazowieckim utworzono następujące gminy: Klukowo, Kowalewsczyzna, Mazowiec, Piekuty, Piszczaty, Poświętne, Sokoły, Stelmachowo i Szepietowo. Taki stan przetrwał do I wojny światowej. W 1911 r. powiat mazowiecki liczył 9 gmin, 293 gromady wiejskie, 489 kolonii i folwarków, 1 miasto - Tykocin, 5 miasteczek -Ciechanowiec, Jabłonka, Łapy, Mazowiec i Sokoły. Liczbę ludności i powierzchnię gmin przedstawia tabela nr 1.

W tabeli nie podano wyznawców prawosławia, ich liczbę można wyróżnić przez zliczenie innych wyznań i porównanie z ludnością ogólną.⁷

Podczas pierwszej wojny światowej Królestwo Polskie podzielono na dwie strefy: niemiecką i austriacką. W skład pierwszej weszła m.in. gubernia łomżyń-

³ M. Kallas, *Przyczynek do dziejów podziałów administracyjnych w początkach XIX wieku. Departament łomżyński w latach 1807-1815*, w: Państwo - Kościół - Niepodległość, Lublin 1986, s. 258, 314.

⁴ W. Trzebiński, *Podziały administracyjne Królestwa Polskiego 1815-1918*, „Dokumentacja Geograficzna” 1956, z. 4, s. 6, 34, 53.

⁵ Dziennik Praw, t. 66, s. 301.

⁶ K. Dumala, *Przemiany przestrzenne miast i rozwój osiedli przemysłowych w Królestwie Polskim w latach 1831-1869*, Wrocław 1974, s. 178, 180. Dziennik Praw, t. 69, 2. 245.

⁷ *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego*, Warszawa 1914, s. 16, 23, Statistika nasieniennych miast, łomżyńska gubernia, Warszawa 1891, s. 44. *Przewodnik po Królestwie Polskim 1902*, s. 855.

Tabela 1. Powiat mazowiecki w 1911 r.

Gminy	Ludność ogólna	W tej liczbie			Powierzchnia w morgach
		katol.	protest.	żydów	
Klukowo	9565	7363	-	2190	32265
Kowalewsczyzna	6595	6211	-	70	21190
Wysokie Mazowieckie	10711	8050	-	2571	31405
Piekuty	7553	7213	-	307	25504
Piszczaty	6995	6718	-	240	21307
Poświętne	10660	8330	258	1244	23321
Sokoły	11591	7869	-	3711	23324
Stelmachowo	6945	6852	19	44	22079
Szepietowo	10687	9656	-	908	33196
miasto Tykocin	5137	2247	6	2869	4515

ska. W jenerał gubernatorstwie warszawskim zmniejszono ilość powiatów wiejskich z 47 do 30. Rozporządzeniem z 22 marca 1916 r. powiaty kolneński, łomżyński i mazowiecki połączono w jeden powiat łomżyński.⁸ Po odejściu Niemców, w 1918 r. Rada Regencyjna przywróciła dawny podział gmin dokonany w 1864 r. wraz z późniejszymi zmianami⁹. W sierpniu 1919 r. Rada Ministrów tymczasowo utrzymała dawny rosyjski podział administracyjny na powiaty.¹⁰

B. Okres międzywojenny

Mocą Ustawy Tymczasowej z 2 sierpnia 1919 r. powstało województwo białostockie, w skład którego weszły powiaty: augustowski, białostocki, bielski, kolneński, łomżyński, ostrołęcki, ostrowski, sejneński, sokólski, suwalski, szczuczynski i wysokomazowiecki.¹¹ W lutym 1921 r. do województwa białostockiego włączono powiaty: białowieski, grodzieński i wołkowyski.¹² W 1922 r. zniesiono powiat białowieski, w 1925 r. powiat sejneński, w 1932 r. powiat kolneński. Z dniem 1 kwietnia 1939 r. powiaty: łomżyński, ostrołęcki i ostrowski włączono do województwa warszawskiego.¹³

⁸ W. Trzebiński, *Podziały*, s. 101.

⁹ *Dziennik Praw Państwa Polskiego* 1918 nr 18 poz. 48, Warszawa 5 XII 1918. Monitor Polski z 29 III 1919 nr 72.

¹⁰ Dz. Ust. 1919 nr 72 poz. 426.

¹¹ Dz. Ust. 1919 nr 65 poz. 395.

¹² Dz. Urz. Woj. Biał. 1921 nr 3 s. 1.

¹³ W. Jemielity, *Szkoły średnie i zawodowe w województwie białostockim w latach 1919-1939*, Łomża 1991, s. 14.

1. Podział powiatu wysokomazowieckiego na gminy i miejscowości

W 1921 r. przeprowadzono spis powszechny, a w 1924 r. w oparciu o dane spisu wydrukowano Skorowidz miejscowości województwa białostockiego. W ramach powiatu podano gminy, w tych poszczególne miejscowości określając ich charakter topograficzny: wieś, folwark, kolonia, osada, leśniczówka. W powiecie wysokomazowieckim było dawne miasto Tykocin oraz od 4 lutego 1919 r. miasta Sokoły i Wysokie Mazowieckie, którym przywrócono prawa miejskie, cofnięte po powstaniu styczniowym.¹⁴ Tykocin liczył 2993 mieszkańców, Sokoły 2207, Wysokie Mazowieckie 3214. W powiecie było dziewięć gmin wiejskich: Klukowo - 9448 mieszkańców i 66 miejscowości, Kowalewsczyzna - 5016 i 28, Piekuty - 5965 i 47, Piszczaty - 5163 i 45, Poświętne - 10033 i 66, Sokoły - 5046 i 53, Stelmachowo - 4815 i 26, Szepietowo - 9572 i 74, Wysokie Mazowieckie - 7503 i 59. Oto miejscowości w poszczególnych gminach:

1. Gmina Klukowo. Wsie: Gnaty-Soczewka, Gródek, Kapłan, Klukowo, Kostry-Podsędkowięta, Kostry Stare, Kostry-Szmejki, Kozarze, Kuczyn, Lubowicz-Byzie, Lubowicz-Kąty, Lubowicz Wielki, Łuniewo Małe, Łuniewo Wielkie, Malinowo, Piętki-Basie, Piętki-Gręzki, Piętki-Szeligi, Piętki-Żebry, Sobolewo, Trojanowo, Trojanówek, Usza Mała, Usza Wielka, Warele-Filipowicze, Warele Nowe, Warele Stare, Wojny-Krupy, Wojny-Pietrasze, Wojny-Szuby Szlacheckie, Wojny-Szuby Włościańskie, Wojny-Wawrzyńce, Wyszonki-Błonie, Wyszonki-Klukówek, Wyszonki-Kościelne, Wyszonki-Nagórki, Wyszonki-Piechacze, Wyszonki-Włosty, Wyszonki-Wojciechy, Wyszonki-Wypychy, Zalesie Stare, Żabiniec, Żebry Wielkie. Folwarki: Adamowo, Dominikowo, Gródek, Janki, Kapłan, Klukowo, Kuczyn, Lubowicz Wielki, Nowodwory, Trojanówek, Wiktorzyn, Wojny-Krupy, Wyszonki-Klukówek, Wyszonki-Wojciechy, Zaciszyn, Żabiniec. Kolonie: Dzikowina, Ruda. Osada: Kuczyn-Młyn. Osada młyńska: Ciechanowiec. Leśniczówki: Gać, Leśniczówka, Wiktorzyn.

2. Gmina Kowalewsczyzna. Wsie: Bokiny, Chomice, Jabłonowo-Kąty, Jabłonowo-Wypychy, Jeńki, Kobylin-Pogorzałki, Kowalewsczyzna, Kropiwnica-Gajki, Kropiwnica-Kiernozki, Kropiwnica-Racibory, Krzyżewo, Łupianka Nowa, Łupianka Stara, Mojsiki, Płonka Kościelna, Płonka-Strumianka, Pszczółczyn, Roszki-Ziemaki, Waniewo, Wólka. Folwarki: Bokiny, Borzyska, Jeńki-Adamowo, Kowalewsczyzna, Kurowo, Waniewska Wólka. Kolonia: Kreta.

3. Gmina Piekuty. Wsie: Hodyszewo, Jabłoń-Dąbrowa, Jabłoń-Dobki, Jabłoń-Jankowce, Jabłoń Kościelna, Jabłoń-Markowięta, Jabłoń-Piotrowce, Jabłoń-Rykacze, Jabłoń-Spały, Jabłoń-Śliwowo, Jabłoń-Uszyńskie, Jabłoń-Zambrowizna, Jabłoń-Zarzeckie, Joški, Koboski, Kostry-Litwa, Kostry-Noski, Krasowo-Częstki, Krasowo-Siódmaki, Krasowo Wielkie, Lendowo-Budy, Łopienie-Jeże, Łopienie-Pamięciaki, Łopienie-Ruś, Łopienie-Szelągi, Łopienie-Zyski, Markowo-Wólka, Piekuty Nowe (Kościelne), Piekuty-Urbany, Pruszancka Mała, Racibory Nowe,

¹⁴ Dz. Ust. 1919 nr 13 poz. 140.

Rzepki Nowe, Skłody Borowe, Skłody-Przyrusy, Tłoczewo, Wierzbowizna, Wyliny-Ruś, Wyszonki-Posele, Zalesie Nowe, Żochy Nowe, Żochy Stare. Folwarki: Chorażyce, Wyliny-Ruś. Kolonie: Jabłoń-Koćmiery, Krasowo-Wólka, Pruszan-ka-Mańce. Osada: Łopienie-Markowizna.

4. Gmina Piszczaty. Wsie: Czajki, Franki-Dąbrowa, Franki-Piaski, Garbowo Nowe, Garbowo Stare, Kapice-Lipniki, Kapice Stare, Kierzki, Kłoski-Młynowięta, Kłoski-Śwignie, Kobylino-Borzymy, Kobylino-Cieszymy, Kobylino-Kruszewo, Kobylino-Latki, Kobylino-Pieniążki, Kurzymy, Leśniewo-Niedźwiedź, Makowo, Milewo Leśne, Milewo Zabelne, Milewo-Żółtki, Mojki, Piszczaty-Kończany, Piszczaty Piotrowięta, Sikory-Bartkowieęta, Sikory-Bartyczki, Sikory-Janowieęta, Sikory-Pawłowieęta, Sikory-Piotrowięta, Sikory-Tomkowieęta, Sikory-Wojciechowięta, Stypułki-Borki, Stypułki-Giemzino, Stypułki-Koziołki, Stypułki-Szymany, Stypułki-Święęchy, Wnory-Kuzele, Wnory-Paęochy, Wnory Stare, Wnory-Wandy, Wnory-Wypęchy, Zalesie Łabęędzkie. Folwarki: Kobylino-Kuleszki, Wnory-Paęochy. Stacja kolejowa: Wnory.

5. Gmina Poświęęte. Wsie: Brzozowo-Antonin, Brzozowo-Chabdy, Brzozowo-Chrzczonki, Brzozowo-Chrzczony, Brzozowo-Korabie, Brzozowo-Murzyły, Brzozowo-Pańki, Brzozowo-Solniki, Brzozowo Stare, Chomizna, Daniłowo, Dworaki-Pikuty, Dworaki-Staęski, Dzierzki-Janowieęta, Dzierzki-Wojciechowięta, Dzierzki-Ząębki, Gąęsówka-Oleksin, Gąęsówka-Osse, Gąęsówka Stara, Gołęębie, Grochy-Niemierzęęta, Grochy Stare, Kamieęńskie Jaęski, Kamieęńskie Ocioski, Kamieęńskie Pliszki, Kamieęńskie Wiktory, Liza Nowa, Łapy-Bociany, Łapy Dęębowizna, Łapy-Goędziki, Łapy-Koęłpaki, Łapy-Korczaki, Łapy-Lynki, Łapy-Pluęniaki, Łapy-Szołajdy, Łapy-Wity, Łapy-Zięęciuki, Pietkowo, Poroęł-Grzywy, Poroęł-Kije, Poroęł-Wojęsławy, Poświęęte, Stokowisko, Wilkowo, Woękony, Zdrody Nowe, Zdrody Stare. Folwarki: Brzozowo-Solniki, Dzierzki-Ząębki, Gabrysin, Józefin, Marynki, Siudymach, Stokowisko, Turek, Wilkowo. Osady: Bucz, Jamki, Janówka, Kamieęńskie-Rytelewizna, Poroęł-Głęuchy, Szepietowo, Żaki. Osada miejska: Łapy. Leęńniczówki: Płonowe Błoto, Poddaniłowo-Lasek.

6. Gmina Sokoły. Wsie: Bruszewo, Bujny-Biszewo, Draęgi-Kosuty, Draęgi-Wypęchy, Faszczce, Gąęsówka-Osse-Bagno, Gąęsówka-Skwarki, Gąęsówka-Somachy, Idęzki Młynarskie, Idęzki Średnie, Idęzki-Wykno, Jamiołki-Godzieęby, Jamiołki-Kłosy, Jamiołki-Kowale, Jamiołki-Piotrowięta, Jamiołki-Rawki, Jamiołki-Świeętliki, Kruszewo-Brodowo, Kruszewo-Głęęby, Kruszewo-Wypęchy, Mazury, Noski Śnietne, Pęęzy, Perki-Bujanki, Perki-Franki, Perki-Karpie, Perki-Lachy, Perki-Mazowsze, Perki-Wypęchy, Płonka-Kozły, Płonka-Matyski, Racibory Stare, Roszki-Bieęńki, Roszki-Chrzczony, Roszki-Leęne, Roszki-Sąęczki, Roszki Włodki, Roszki-Wodęzki, Ruęł Nowa, Ruęł Stara, Rząęce, Sokoły-Jaęzwiny, Sokoły-Nowosiółki, Truskolasy-Lachy, Truskolasy-Niwisko, Truskolasy-Olszyna, Truskolasy Stare, Truskolasy-Wola. Folwarki: Mazury, Roszki-Karolin, Ruęł Stara. Osada: Borkowizna. Kolonia: Trojany-Ochale.

7. Gmina Stelmachowo. Wsie: Babino, Bagienki, Broniszewo, Hermany,

Jezewo, Kiermusy, Leśniki, Łopuchowo, Nieciece, Pajewo, Popowlany, Radule, Sanniki, Sawino, Siekierki, Sierki, Złotoria, Żendziany (Rzędziany). Folwarki: Dobki, Janin, Jęzewo, Lipniki, Siekierki-Bronaki, Stelmachowo. Osada fabryczna: Babino.

8. Gmina Szepietowo. Wsie: Bryki, Brzózki-Gromki, Brzózki Stare, Brzózki-Tatary, Dąbrowa-Bybytki, Dąbrowa-Cherubiny, Dąbrowa-Dołęgi, Dąbrowa-Dzięciel, Dąbrowa-Gogole, Dąbrowa-Kaski, Dąbrowa-Kity, Dąbrowa-Łazy, Dąbrowa-Michałki, Dąbrowa-Moczydły, Dąbrowa-Nowa Wieś, Dąbrowa-Szatanki, Dąbrowa-Tworki, Dąbrowa Wielka, Dąbrowa-Wilki, Dąbrowa-Zabłotne, Dąbrówka Kościelna, Gierałty Nowe, Jabłoń-Kikolskie, Jabłoń-Samsony, Kamień-Rupie, Kamień Stary, Kuczyn-Herbasy, Kuczyn Stary, Miodusy-Litwa, Miodusy-Perki, Miodusy-Stasiowięta, Miodusy-Stok, Miodusy Wielkie, Moczydły-Jakubowięta, Miodusy-Stanisławowięta, Pułazie-Świerze, Stawiereje-Michałowięta, Strumiany, Szepietowo-Janówka, Szepietowo Podleśne, Szepietowo-Wawrzyńce, Szepietowo-Żaki, Szymbory-Andrzejowięta, Szymbory-Jakubowięta, Szymbory-Włodki, Średnica-Jakubowięta, Średnica-Maćkowięta, Średnica-Pawłowięta, Święck Wielki, Trzeciny, Tybory-Jezierne, Tybory-Misztale, Tybory-Żochy, Wiśniówek, Wojdyły, Wojny-Izdebniki, Wojny-Piecki. Folwarki: Bryki, Dąbrowa-Bybytki, Dąbrówka Kościelna, Gierałty Stare, Miodusy-Litwa, Stawiereje-Podleśne, Szepietowo-Podleśne, Szepietowo-Wawrzyńce, Trzeciny, Wiśniówek, Wojny-Pogorzel. Kolonia: Wiśniówek. Osada: Wygoda. Stacja kolejowa: Szepietowo.

9. Gmina Wysokie Mazowieckie. Wsie: Brok, Brzózki-Brzezińskie, Brzózki-Falki, Brzózki-Markowizna, Buczyno-Mikosze, Chojany-Bąki, Chojany-Gorczy, Chojany-Pawłowięta, Chojany-Piecki, Chojany-Sierocięta, Chojany-Stankowięta, Czarnowo-Byki, Gołasze-Dąb, Gołasze-Górki, Gołasze-Mościckie, Gołasze-Puszcza, Grodzkie Nowe, Grodzkie Stare, Grodzkie Szczepanowięta, Jabłonka-Świerczewo, Kalinowo-Czosnowo, Kalinowo Nowe, Kalinowo-Solki, Kalinowo Stare, Kulesze Kościelne, Kulesze-Litewka, Kulesze-Podawce, Kulesze Podlipne, Kulesze-Rokitnica, Litwa Stara, Michałki, Mścichy, Mystki-Rzym, Niziołki-Dobki, Niziołki Stare, Osipy-Lepertowizna, Osipy Nowe, Osipy Stare Włociańskie, Osipy-Wydziory, Osipy-Zakrzewizna, Plewki, Tybory-Kamianka, Tybory-Olszewo, Tybory-Trzcianka, Tybory-Uszyńskie, Tybory-Wólka, Włosty-Olszanka, Wnory-Wiechy, Wróble, Wykno-Nowe, Wykno Stare, Zawrocie. Folwarki: Michałki, Osipy-Wandzin, Tybory-Kamianka, Zawrocie-Wysokie Mazowieckie. Osada miejska: Jabłonka Kościelna. Kolonia: Osipy Stare. Stacja kolejowa: Kulesze.

Zachowano więc podział powiatu na dziewięć gmin wiejskich, podobnie jak to było przed wojną. W 1921 r. starostowie województwa białostockiego radzili nad nowym podziałem. Starosta z Wysokiego Mazowieckiego poinformował zebranych, iż przedstawił ministrowi spraw wewnętrznych projekt podziału swojego powiatu na dziesięć gmin, dołączył odpowiednie mapy. Wojewoda białostocki

uważał, iż należałoby utrwalić granice wewnątrz powiatu względnie zaokrąglić o skrawki powiatów sąsiednich. Dla ułatwienia ludności spełnienia zadań gospodarczych, gminy nie powinny przekraczać 4000 tysięcy mieszkańców. Siedziby gmin niechby znajdowały się w miejscowościach, gdzie są parafie i sądy.¹⁶

Sprawę odłożono na kilka lat. Od 1 stycznia 1926 r. z gminy Dmochy Glinki w powiecie ostrowskim przyłączono do gminy Szepietowo wieś Siennica-Święchy, a od 1 października 1927 r. całą gminę Dmochy-Glinki do powiatu wysokomazowieckiego.¹⁷ Oto miejscowości tej gminy według stanu z 1921 r. Wsie: Czyżewo-Chrapki, Czyżewo Kościelne, Czyżewo-Ruś, Czyżewo-Siedliska, Czyżewo-Sutki, Dmochy-Bąbole, Dmochy-Glinki, Dmochy-Kudły, Dmochy-Mrozy, Dmochy-Przeczeki, Dmochy-Radzanki, Dmochy-Sadły, Dmochy-Wochoy, Dmochy-Wypychy, Godlewo-Piętaki, Jażwiny-Koczoty, Jażwiny-Pierdki, Krzeczkowo-Bieńki Nowe, Krzeczkowo-Bieńki Stare, Krzeczkowo-Gromadzyń, Krzeczkowo-Mianowskie, Michałowo-Wielkie, Ołdaki-Magna-Brok, Ołdaki-Mazury, Pieńki Wielkie, Rosochate Kościelne, Rosochate Nartoły, Rosochate-Zalesie, Siennica-Daćbogi, Siennica-Giże, Siennica-Jasiochy, Siennica-Karasie, Siennica-Klawy, Siennica-Lipusy, Siennica-Łukasze, Siennica-Pierce, Siennica-Pietrasze, Siennica-Puziki, Siennica-Szymanki, Siennica-Święchy, Stokowo-Bućki, Zalesie Stare, Zalesie-Stefanowo, Zaręby-Biendugi, Zaręby-Góry Leśne, Zaręby-Sasiny, Zaręby-Skórki, Zaręby-Święchy. Folwarki: Czyżewo Kościelne, Czyżewo-Ruś, Czyżewo-Siedliska, Czyżewo-Sutki, Dmochy-Glinki, Dmochy-Sadły, Krzeczkowo-Bieńki Nowe, Krzeczkowo-Gromadzyń, Krzeczkowo-Wybranowo, Michałowo Wielkie, Zalesie Stare, Zaręby-Sasiny. Osada miejska: Czyżewo. Osady: Stokowo-Łukasiki, Stokowo-Szerszenie, Stokowo-Złotki. Osada młyńska: Czyżewo Kościelne. Kolonie: Dmochy-Marki, Krzeczkowo-Szepielaki. Stacje kolejowe: Czyżewo, Godlewo-Piętaki.

Chęć przyłączenia do omawianego powiatu wyrażało 14 wsi z gminy Warchoły. Starosta z Wysokiego Mazowieckiego informował wojewodę, iż gminy Boguty i Nur mają taką samą odległość do Wysokiego Mazowieckiego i do Ostrowi, niech wypowiedzą się sami mieszkańcy. Starosta z Ostrowi proponowane włączenie gmin Boguty i Nur uznał za nie do pomyslenia. Powiat już stracił gminę Dmochy-Glinki bez otrzymania spodziewanej rekompensaty w gminach Lubotyń i Szumowo z powiatu łomżyńskiego. Korespondencja toczyła się do 1928 r. i na tym sprawa chwilowo się zakończyła.

W 1934 r. samo istnienie powiatu wysokomazowieckiego było zagrożone, podobnie jak dwóch innych powiatów w województwie białostockim - augustowskiego i kolneńskiego; ostatni powiat rzeczywiście zniesiono. Propozycję taką

¹⁵ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. V, Województwo białostockie, Warszawa 1924.

¹⁶ Dz. Urz. Woj. Biał. 1921 nr 11 s. 23.

¹⁷ Dz. Ust. 1925 nr 127 poz. 906; 1927 nr 58 poz. 506. Dz. Urz. Woj. Biał. 1927 nr 6 poz.

wysunął wojewoda białostocki. Pisał, iż powiat był najmniejszy co do obszaru - 1456 km² przy gęstości zaludnienia 61,5 na km². Dwie trzecie obszaru ciążyły do Białegostoku, jedna trzecia do Ostrowi. Miasto Wysokie Mazowieckie liczyło około 4000 mieszkańców. W ministerstwie spraw wewnętrznych rozdzielono już gminy do sąsiednich powiatów; za tym wypowiedziało się ministerstwo rolnictwa i reform rolnych. Mieszkańcy Wysokiego Mazowieckiego wysunęli argumenty za utrzymaniem powiatu. Delegacja wskazywała ministerstwu spraw wewnętrznych na dobre rolnictwo w powiecie, scalenie gruntów, regulację rzeki. Powiat nie był zadłużony przeciwnie niż powiat ostrowski, a mieszkańcy musieliby spłacać obce długi. Ostatecznie 31 marca 1935 r. ministerstwo spraw wewnętrznych powiadomiła wojewodę białostockiego, iż narazie odstąpiło od projektu zmian na terenie województwa białostockiego.¹⁸

Zachodziły natomiast drobne zmiany w samym powiecie. Od 1 stycznia 1925 r. utworzono miasto Łapy. W jego skład weszły: osada Łapy oraz wsie: Łapy-Barwiki, Łapy-Leśniki, Łapy-Bociany, Łapy-Wity, Łapy-Goździki i Łapy Zięciuki, wyłączone z gminy wiejskiej Poświętne. Od 1 kwietnia 1931 r. do miasta włączono wieś Gąsówkę Nową zwaną także Kolonia Kolejowa Osse. Z tą samą datą z gminy wiejskiej Wysokie Mazowieckie do miasta Wysokiego Mazowieckiego przeniesiono wieś i folwark Zawrocie.¹⁹

2. Podział gmin na gromady

Dnia 23 marca 1933 r. wyszła ustawa o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego.²⁰ W oparciu o nią wojewoda białostocki 14 października podzielił gminy wiejskie na gromady, które obejmowały jedną wieś, dwie wsie lub więcej miejscowości względnie części miejscowości. Oto nazwy gromad wiejskich powiatu wysokomazowieckiego.

1. Gmina Dmochy-Glinki: Czyżewo Osada, Czyżewo Stacja (Czyżewo-Chrapki), Czyżewo-Kościelne (Czyżewo-Kościelne folw.), Czyżewo-Ruś (Czyżewo-Ruś folw.), Czyżewo-Siedliska (Czyżewo-Siedliska folw.), Czyżewo Sutki (Czyżewo-Sutki folw.), Czyżewo-Złote-Jabłko, Dmochy-Glinki (Dmochy-Bąbole, Dmochy-Glinki folw.), Dmochy-Kudły (Dmochy-Przeczeki, Dmochy-Wochy), Dmochy-Mrozy, Dmochy-Rodzonki (Krzeczkowo-Wybranowo folw.), Dmochy-Wypychy, Godlewo-Piętaki (Sienica-Karasie, Sienica-Klawy), Jaźwiny-Koczoty (Jaźwiny-Piertki, Stokowo-Bućki, Stokowo-Szerszenie, Stokowo-Złotki), Krzeczkowo-Bieńki-Nowe (Krzeczkowo-Bieńki-Stare), Krzeczkowo-Mianowskie (Krzeczkowo-Gromadzyń, Krzeczkowo-Gromadzyń folw.), Krzeczkowo-Szepielaki, Michałowo-Wielkie (Michałowo-Wielkie folw.), Ołdaki-Magna-Brok (Ołdaki-Marki, Dmochy-Marki), Pieńki-Wielkie, Rosochate-Kościelne, Rosochate-

¹⁸ Archiwum Akt Nowych. MSW, sygn. 217.

¹⁹ Dz. Ust. 1924 nr 68 poz. 656; 1924 nr 88 poz. 843; 1931 nr 17 poz. 96; 1931 nr 27 poz.

Nartoły, Sienica-Lipusy (Sienica-Daćbogi, Sienica Jasiochy), Sienica-Szymanki (Sienica-Giże, Sienica-Łukasze, Sienica-Pierce), Sienica-Pietrasze (Sienica-Puziki), Zalesie-Stare (Zalesie-Stefanowo, Zalesie-Sasiny, Zalesie-Sasiny folw.), Zaremby-Bindugi (Dmochy-Sadły), Zaremby-Góry-Leśne, Zaremby-Skórki, Zaremby-Świąchy; razem 30 gromad.

2. Gmina Klukowo: Klukowo (Klukowo kol., Klukowo maj.), Lubowicz-Kąty, Sobolewo (Żabiniec, Żabiniec maj.), Kapłań (Kapłań maj.), Piętki-Szeligi, Piętki-Gręzki, Piętki-Basie, Piętki-Żebry, Wojny-Szuby Szlach., Wojny-Szuby Włość., Wojny-Pietrasze, Wojny-Krupy, Wojny-Wawrzyńce, Warele-Stare, Warele-Nowe, Warele-Filipowicze, Wyszonki-Wojciechy (Wyszonki-Wojciechy maj.), Wyszonki-Kościelne, Wyszonki-Klukówek (Wyszonki-Klukówek maj.), Wyszonki-Błonie, Wyszonki-Nagórki, Wyszonki-Wypychy, Wyszonki-Włosty, Wyszonki-Piechacze (Zalesie-Stare), Kostry-Stare, Kostry-Podsędkowięta, Kostry-Śmiejki, Lubowicze-Byzie, Lubowicz-Wielki (Lubowicz Wielki maj.), Trojanówek, Trojanowo, Kuczyn (Kuczyn maj., Janki maj.), Gródek (Gródek maj.), Malinowo (Wiktorzyn), Żebry-Wielkie, Łuniewo-Wielkie, Łuniewo-Małe, Usza-Wielka, Gnaty-Soczewka, Kozarze (Adamowo), Nowodwory (Dominikowo, Zacisze), Ciechanowiec osada; razem 43 gromady.

3. Gmina Kowalewsczyzna: Łupianka-Stara, Bokiny, Płonka-Kościelna, Płonka-Strumianka, Łupianka-Nowa (Kreta kol.), Krzyżewo (Krzyżewo Szkoła Rolnicza, Krzyżewo maj.), Jabłonowo-Kąty, Jabłonowo-Wypychy, Roszki-Ziemaki, Jeńki, Pszczółczyn (Kurowo maj.), Waniewo, Wólka (Wólka Waniewska folw.), Kowalewsczyzna, Kowalewsczyzna folw., Chomice, Mojsiki (Borzyska folw.), Kropiewnica-Racibory, Kropiewnica-Gajki (Kropiewnica-Kiernoski), Kobylin-Pogorzalki; razem 20 gromad.

4. Gmina Piekuty: Hodyszewo, Jabłoń-Rykacze (Prószanka-Mańce), Jabłoń-Piotrowce, Jabłoń-Jankowce (Jabłoń-Kuścierny), Jabłoń-Kościelna, Jabłoń-Dołki, Jabłoń-Dąbrowa, Jabłoń-Markowięta, Jabłoń-Śliwowo, Jabłoń-Spały, Jabłoń-Uszyńskie, Jabłoń-Zarzeckie, Jabłoń-Zambrowizna, Joški, Koboski, Kostry-Litwa, Kostry-Noski, Krasowo-Częstki (Krasowo-Wólka), Krasowo-Siódmaki, Krasowo-Wielkie, Lendowo-Budy, Łopienie-Jeże (Łopienie-Markowizna, Łopienie-Pamięciaki), Łopienie-Zyski (Łopienie-Ruś), Łopienie-Szelągi, Markowo-Wólka, Piekuty-Nowe, Piekuty-Urbany, Prószanka-Mała, Racibory-Nowe, Rzepki-Nowe, Skłody-Borowe, Skłody-Przyrusy, Tłoczewo, Wierzbowizna, Wyszonki-Posele, Zalesie-Nowe, Żochy-Nowe, Żochy-Stare, Wyliny-Ruś (Wyliny-Ruś maj., Chorążyce maj.); razem 39 gromad.

5. Gmina Piszczaty: Czajki, Franki-Dąbrowa, Franki-Piaski, Garbowo-Nowe, Garbowo-Stare, Kapice-Lipniki, Kapice-Stare (Milewo-Żółtki, Milewo-Leśne), Kobylin-Borzymy (Kobylin-Kuleszki folw.), Kobylin-Latki, Kobylin-Pieniązki, Kobylin-Cieszmy, Kobylin-Młynowięta, Kłoski-Śwignie, Kobylin-Kruszewo, Kurzmy, Leśniewo-Niedźwiedź, Makowo, Milewo Zabiłne, Mojki (Kierzki), Piszczaty-Piotrowięta, Piszczaty-Kończany, Sikory-Bartkowięta, Sikory-Pawło-

więta, Sikory-Piotrowięta, Sikory-Tomkowieta (Sikory-Bartyczki), Sikory-Janowieta, Stypułki-Święchy (Stypułki-Koziołki), Stypułki-Borki, Sikory-Wojciechowieta, Stypułki-Szymany, Stypułki-Giemzin, Wnory-Wandy, Wnory-Stare, Wnory-Kuzele, Wnory-Wypychy, Wnory-Paźochy, Zalesie-Łabędzkie; razem 37 gromad.

6. Gmina Poświętne: Brzozowo-Antonie, Brzozowo-Chabdy, Brzozowo-Chrzczony, Brzozowo-Chrzczonki, Brzozowo-Korabie, Brzozowo-Muzyły, Brzozowo-Panki, Brzozowo-Stare, Brzozowo-Solniki (Brzozowo-Solniki folw.), Chomizna, Daniłowo-Małe Zabelne (Daniłowo-Duże), Dworaki-Pikaty, Dworaki-Staški (Dąbrowa-Staški kol.), Dzierżki (Dzierżki-Ząbki, Dzierżki-Ząbki folw.), Gąsówka-Oleksin, Gąsówka-Stara, Gołębie, Grochy-Stare (Grochy-Niemierzęta), Kamieńskie-Jaški, Kamieńskie-Ocioski, Kamieńskie-Pliszki, Kamieńskie-Wiktory (Kamieńskie-Rytelowizna), Liza-Nowa, Łapy-Kołpaki, Łapy-Dębowna, Łapy-Korczaki, Łapy-Łynki, Łapy-Pluśniaki, Łapy-Szołajdy, Marynki (Marynki Cegielnia), Pietkowo (Pietkowo folw., Turek folw., Gabrysin folw., Józefin folw., Siudymach leśn., Lasek k/Daniłowa leśn.), Porośl-Kije (Porośl-Grzywy), Porośl-Wojśławy (Porośl-Głuchy), Poświętne, Stokowisko (Stokowisko folw.), Wilkowo (Wilkowo folw., Wilkowo kol., Zwierzyniec leśn.), Wołkuny, Zdrody-Nowe, Zdrody-Stare; razem 39 gromad.

7. Gmina Sokoły: Bruszewo, Bujny, Bujny-Biszewo, Draży-Wypychy (Kosuty), Faszczce, Gąsówka-Osse-Bagno, Gąsówka-Skwarki, Gąsówka-Somachy, Idżki-Młynowskie, Idżki-Średnie, Idżki-Wykno, Jamiołki-Godzieby-Kłosa, Jamiołki-Kowale-Rawki, Jamiołki-Piotrowięta, Jamiołki-Świetliki, Kruszewo-Brodowo, Kruszewo-Głąby, Kruszewo-Wypychy (Sokoły-Nowosiołki), Mazury (Mazury folw.), Noski-Śnietne, Penzy, Perki-Bujenki, Perki-Franki, Perki-Karpie, Perki-Lachy, Perki-Mazowsze, Perki-Wypychy, Płonka-Kozły, Płonka-Matyski, Racibory-Stare, Roszki-Chrzczony, Roszki-Leśne, Roszki-Sączki, Roszki-Włodki, Roszki-Wodźki (Roszki-Bieńki), Rzące, Ruś Nowa, Ruś-Stara, Sokoły-Jażwiny, Truskolasy-Lachy, Truskolasy-Niewisko, Truskolasy-Olszyna, Truskolasy-Stare; razem 43 gromady.

8. Gmina Stelmachowo: Babino, Bagienki (Lipniki maj., Dobki maj.), Broniszewo (Stelmachowo maj., Stelmachowo kol.), Hermany, Jezewo (Jezewo folw.), Leśniki, Łopuchowo, Nieciece (Kiermusy), Pajewo, Popowlany, Saniki (Janin maj.), Siekierki (Siekierki maj.), Sawino, Sierki, Radule, Żędziany, Złotoria; razem 17 gromad.

9. Gmina Szepietowo: Bryki, Brzózki-Gromki, Brzózki-Stare, Brzózki-Tatary, Dąbrowa-Bybytki (Dąbrowa-Bybytki folw.), Dąbrowa-Dzięciel, Dąbrowa-Gogole, Dąbrowa-Cherubiny, Dąbrowa-Kaski, Dąbrowa-Kity, Dąbrowa-Łazy, Dąbrowa-Michałki, Dąbrowa-Moczydły, Dąbrowa-Nowawieś, Dąbrowa-Szataniki, Dąbrowa-Tworki, Dąbrowa-Wilki (Dąbrowa-Wilki-Wygoda), Dąbrowa-Zabłotne, Dąbrowa-Wielka, Dąbrówka-Kościelna, Gierałty-Nowe (Gierałty-Stare), Jabłoń-Kikolskie, Jabłoń-Samsony, Kaczyn-Stary, Kaczyn-Herbasy, Kamień-Rupie,

Kamień-Stary, Moczydły-Jakubowięta, Moczydły-Stanisławowięta, Miodusy-Litwa (Miodusy-Litwa folw.), Miodusy-Stasiowięta, Miodusy-Stok, Miodusy-Wielkie (Miodusy-Perki), Pułazie-Świerże (Pułazie-Wojdyły), Stawiereje-Michałowięta (Stawiereje-Podlesne, Stawiereje kol.), Sienica-Święchy, Średnica-Jakubowięta, Średnica-Mačkowięta, Średnica-Pawłowięta, Święck-Wielki, Strumiany, Szepietowo-Janówka, Szepietowo-Podlesne, Szepietowo st. kol., Szepietowo-Wawrzyńce (Szepietowo-Wawrzyńce folw., Szepietowo-Podlesne folw.), Szepietowo Żaki, Szymbory-Andrzejowięta, Szymbory-Jakubowięta, Szymbory-Włodki, Trzeciny (Trzeciny folw.), Tybory-Jeziernia, Tybory-Misztale, Tybory-Żochy, Wiśniówek (Wiśniówek folw.), Wiśniówek kol., Wólka (Wólka-Goła, Wólka-Kosmata), Wojny-Izdebnik, Wojny-Piecki, Wojny-Pogorzal (Wojny-Pogorzal folw.); razem 60 gromad.

10. Gmina Wysokie Mazowieckie: Brok, Brzózki-Brzezińskie, Brzózki-Markowizna, Brzózki-Falki, Buczyno-Mikosy, Chojane-Sierocięta, Chojane-Stankowięta, Chojane-Pawłowięta, Chojane-Gorzany, Chojane-Piecki, Chojane-Bąki, Czarnowo-Biki, Gołasze-Puszcza, Gołasze-Górki, Gołasze-Dąb, Gołasze-Mościckie, Grodzkie-Nowe, Grodzkie-Stare, Grodzkie-Szczepanowięta, Jabłonka Świerczewo, Jabłonka Osada, Kalinowo-Nowe, Kalinowo-Stare, Kalinowo-Solki, Kalinowo-Czosnowo, Kulesze-Kościelne, Kulesze-Podawce, Kulesze-Podlipne, Kulesze-Litewka, Litwa-Stara, Mystki-Rzym, Mścichy, Michałki (Michałki folw.), Niziołki-Stare, Niziołki-Dobki, Osipy-Lepertowizna, Osipy-Zakrzewizna, Osipy-Stare, Osipy-Kolonia, Osipy-Wydzioły I, Osipy-Wydzioły II, Plewki, Tybory-Wólka, Tybory-Olszewo, Tybory-Uszyńskie, Tybory-Kamianka (Kamianka folw.), Tybory-Trzcianka, Włosty Olszanka, Wykno-Nowe, Wykno-Stare, Wnory-Wiechy, Wróble, Zawrocie-Nowiny; razem 54 gromady.²¹

Od 21 kwietnia 1938 r. z gminy Klukowo przeniesiono osadę miejską Ciechanowiec do miasta Ciechanowca w powiecie bielskim.²² Korespondencja w tej sprawie toczyła się przynajmniej od 1931 r. Sugerowano przeniesienie osady Ciechanowiec do powiatu bielskiego, względnie włączenie miasta Ciechanowca do powiatu wysokomazowieckiego.²³

3. Lata wojny

No mocy układu niemiecko-radzieckiego z 28 września 1939 r. powiat wysokomazowiecki wszedł w skład obwodu białostockiego Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej i pozostawał w niej do 21 czerwca 1941 r. Obwód dzielił się na trzy rejony (powiaty) miejskie: w Białymstoku, Grodnie i Łomży oraz na 23 rejony wiejskie. Rejony dzieliły się na sielsowiety, odpowiednik polskich gmin,

²⁰ Dz. Ust. 1933 nr 35 poz. 294.

²¹ Biał.Dz.Woj. 1933 nr 11 poz. 49; 1935 nr 20 poz. 83.

²² Dz.Ust. 1938 nr 22 poz. 151, 200.

²³ Archiwum Akt Nowych. MSW, syg. 227.

ale obszarowo znacznie mniejsze podobnie jak rejony od powiatów. Nowi okupanci 22 lipca 1941 r. utworzyli okręg „Bezirk Białystok”, a 1 sierpnia tego roku władzę cywilną nad okręgiem przekazali nadprezydentowi Prus Wschodnich Erykowi Kochowi; pełnił on urząd szefa Zarządu Cywilnego Okręgu Białostockiego. Okręg dzielił się na kreiskomisariaty - powiaty, te na amtskomisariaty, w skład których wchodziło po kilka gmin z wójtami na czele, tym podlegały gromady z sołtysami. W okręgu było 8 jednostek szczebla powiatowego i 114 jednostek niższych. Komisariat (powiat) miejski znajdował się w Białymstoku, komisariaty wiejskie w Białymstoku, Bielsku Podlaskim, Grajewie, Grodnie, Łomży, Sokółce i Wołkowysku.²⁴

W 1944 r. Niemcy znieśli ustrój miejski Wysokiego Mazowieckiego włączając miasto do gminy Wysokie Mazowieckie, Sokół - do gminy Sokoły, Tykocina - do gminy Stelmachowo. Zmienili nazwy gmin Dmochy Glinki na Czyżewo i Piszczaty na Kobylin. Utworzyli też wiele nowych gromad, a niektóre dawne gromady włączyli do sąsiednich, mianowicie: w gminie Czyżewo utworzyli Czyżewo Ruś Kolonię z Czyżewa Rusi, Czyżewo-Chrapki z Czyżewa-Stacji, Krzeczkowo-Gromadzyń z Krzeczkowo-Mianowskie, Zalesie-Stefanowo z Zalesie-Stare, Sienica-Karasie z Godlewo-Piętaki, Stokowo Szerszenie z Jażwiny-Koczoty, a włączyli Dmochy Kudły do Dmochy Wochy, Sienica-Daćbogi do Sienica-Lipusy, Sienica-Łukasze do Sienica-Szymanki. W gminie Kobylin utworzyli gromady: Kierzki z Mojki, Kobylin-Kuleszki z Kobylin-Borzymy, Sikory-Bartyczki z Sikory-Tomkowięta, zniesiono całkowicie gromadę Sikory-Tomkowięta. W gminie Klukowo: Klukowo Kolonia z Klukowo. W gminie Kowalewsczyzna: Krzyżewo majątek z Krzyżewo, Kurowo maj. z Pszczółczyna, Kurowo kol. z Pszczółczyna. W gminie Piekuty: Kaliski z Wyliny-Ruś, Krasowo-Wólka z Krasowo-Częstki, przyłączono gromadę Stokowisko z gminy Poświętne. W gminie Poświętne: Gabrysin z Pietkowa, Józefin z Pietkowa, Turek z Pietkowa, Wilkowo maj. z Wilkowa, Stokowisko do gminy Piekuty. W gminie Sokoły: nowa gromada z miasta Sokoły. W gminie Szepietowo: Gierałty Stare z Gierałty Nowe, Stawiereje Podleśne ze Stawiereje-Michałowięta, Święck Nowiny ze Święck Strumiany, Szepietowo-Podleśne Nowe z Szepietowo-Wawrzyńce, włączono Wyszonki-Piecki do Zalesie-Stare. W gminie Tykocin: Jeżewo Nowe i Jeżewo Stare ze zniesionej gromady Jeżewo, Stelmachowo z Broniszewa, Tykocin z miasta Tykocina.²⁵

C. Po II wojnie światowej

Dnia 22 sierpnia 1944 r. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego uchylił podział administracyjny z czasu wojny, przywrócił dawne województwa, powia-

²⁴ M. Gnatowski, Białostoczczyzna w latach wojny i okupacji hitlerowskiej. Zarys dziejów politycznych regionu, t. I, Białystok 1979, s. 122, 199, 229, 235. W. Monkiewicz, *Hitlerowski aparat policyjny w Łomży i powiecie tomżyńskim w latach 1941-1944*, „Studia Łomżyńskie” 1989, t. II, s. 146.

²⁵ Archiwum Państwowe w Białymstoku. Urząd Wojewódzki, sygn. 922 k. 3, 34; sygn. 923 k. 125-140.

ty, gminy i gromady. Terytorium województwa białostockiego uległo pomniejszeniu, bowiem powiaty grodzieński, wołkowyski i część augustowskiego wcielono do Związku Radzieckiego. Niejako rekompensatę stanowiło ponowne włączenie od 7 lipca 1945 r. powiatu łomżyńskiego oraz od 29 maja 1946 r. powiatów ełckiego, gołdapskiego i oleckiego.²⁶

Powojenne dzieje podziałów administracyjnych można podzielić na trzy okresy: czas funkcjonowania gmin (1944-1954), okres gromad (1955-1972) i ponowne istnienie gmin, ale nie w ramach powiatów.

1. Podział gmin na gromady

Po wojnie zachowano dawny podział gmin na gromady, ale wprowadzono niektóre zmiany lub usankcjonowano podziały z czasów wojny. Od 1 stycznia 1951 r. w powiecie wysokomazowieckim zniesiono dwa miasta: z miasta Sokoły utworzono gromadę Sokoły, z miasta Tykocin - gromadę Tykocin w gminie Stelmachowo. Nazwę gminy Stelmachowo zmieniono na Tykocin, z wejściem w życie od 21 listopada 1950 r. Od 1 lipca 1952 r. z gminy Klukowo przeniesiono do miasta Ciechanowca w powiecie siemiatyckim część gromady Nowodwory.²⁷

2. Podział powiatu na (nowe) gromady

Dnia 25 września 1954 r. wyszła ustawa o reformie podziału administracyjnego wsi i o powołaniu gromadzkich rad narodowych. Rząd uczynił to w celu „włączenia coraz szerszych rzesz pracujących do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi; sprawniejszego zaspokajania potrzeb materialnych i kulturalnych ludności; dalszego zbliżenia organów władzy państwowej do najszerszych mas pracujących wsi”. W miejsce dotychczasowych gmin i gromad utworzono nowe gromady jako jednostki podziału administracyjnego wsi. W skład gromady wchodziły wsie położone na terenie jednej gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, powiązanych komunikacyjnie oraz posiadające wspólne urządzenia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne. Liczba mieszkańców nowej gromady miała wynosić od jednego do trzech tysięcy, odległość do siedziby gromadzkiej rady narodowej najwyżej trzy kilometry, powierzchnia od 15 do 50 km.²⁸

Dnia 4 października 1954 r. Wojewódzka Rada Narodowa w Białymstoku dokonała podziału administracyjnego na nowe gromady, które składały się z dotychczasowych gromad, mianowicie:

1. Gromada Klukowo z dotychczasowych gromad: Kaplań, Kąty, Klukowo, Klukowo-Kolonia, Lubowicz, Piętki Gręzki, Piętki Szeligi, Sobolewo, Trojanowo i Trojanówek z gminy Klukowo.

²⁶ Dz.Ust. 1944 nr 2 poz. 8; 1945 nr 27 poz. 167; 1946 nr 28 poz. 177.

²⁷ Dz. Ust. 1950 nr 51 poz. 472; 1952 nr 17 poz. 102.

²⁸ Dz. Ust. 1954 nr 43 poz. 191. M. Bartniczak, *Podziały administracyjne w powiecie Ostrów Mazowiecka*, w: *Ostrów Mazowiecka. Z dziejów miasta i powiatu*, Warszawa 1975, s. 287.

2. Usza Mała: Gnaty Soczewka, Kozarze, Łuniewo Małe, Łuniewo Wielkie, Nowodwory, Usza Mała i Usza Wielka z gminy Klukowo.
3. Kuczyn: Gródek, Kuczyn, Malinowo i Żebry Wielkie z gminy Klukowo.
4. Kostry Stare: Kostry Podsędkowięta, Kostry Stare, Kostry Śmiejski, Lubowicz Byzie i Lubowicz Wielki z gminy Klukowo.
5. Tykocin: Tykocin z gminy Tykocin.
6. Łopuchowo: Hermany, Łopuchowo, Nieciece i Sierki z gminy Tykocin.
7. Rzędziany: Babino, Radule, Rzędziany i Sawino z gminy Tykocin.
8. Saniki: Bagienki, Popowlany, Leśniki i Saniki z gminy Tykocin.
9. Złotoria: Siekierki i Złotoria z gminy Tykocin.
10. Kobylin Borzymy: Franki Dąbrowa, Franki Piaski, Garbowo Nowe, Garbowo Stare, Garbowo Stare Kolonia, Kobylin Borzymy, Kobylin Cieszymy, Kobylin Kuleszki, Kobylin Latki, Kobylin Pieniążki, Kurzymy i Makowo z gminy Kobylin.
11. Sikory Pawłowieża: Kobylin Kruszewo, Milewo Zabelne, Sikory Bartkowieża, Sikory Bartyczki, Sikory Janowieża, Sikory Pawłowieża, Sikory Piotrowięża, Sikory Tomkowieża, Sikory Wojciechowieża i Sikory Łabędzkie z gminy Kobylin.
12. Stypułki Szymany: Kierzki, Kłoski Młynowieża, Kłoski Śwignie, Leśniewo Niedźwiedź, Mojki, Stypułki Borki, Stypułki Giemzino, Stypułki Szymany, Stypułki Święchy i Wnory Pażochy z gminy Kobylin.
13. Wnory Stare: Piszczaty Kończany, Piszczaty Piotrowięża, Wnory Kuzele, Wnory Stare, Wnory Wandy i Wnory Wypychy z gminy Kobylin.
14. Szepietowo Stacja: Dąbrowa Moczydły, Szepietowo Janówka, Szepietowo Podleśne A, Szepietowo Podleśne B, Szepietowo Stacja, Szepietowo Wawrzyńce i Szepietowo Żaki z gminy Szepietowo.
15. Dąbrówka Kościelna: Dąbrówka Kościelna, Gierałty Nowe, Gierałty Stare, Moczydły Stanisławowieża, Pułazie Świerże, Stawiereje Michałowieża, Stawiereje Podleśne, Średnica Jakubowieża, Średnica Maćkowieża, Średnica Pawłowieża, Wojny Izdebnik i Wojny Piecki z gminy Szepietowo.
16. Święck Strumiany: Kaczyn Herbasy, Kaczyn Stary, Święck Strumiany, Święck Wielki, Święck Wielki Kolonia i Wólka Goła z gminy Szepietowo.
17. Tybory Uszyńskie: Gołasze Dąb, Gołasze Górki, Gołasze Mościckie, Tybory Olszewo, Tybory Uszyńskie i Tybory Wólka z gminy Wysokie Mazowieckie.
18. Litwa Stara: Grodzkie Nowe, Grodzkie Stare, Grodzkie Szczepanowieża, Kulesze Litewka, Litwa Stara, Niziołki Dobki i Niziołki Stare z gminy Wysokie Mazowieckie.
19. Kulesze Kościelne: Chojane Bąki, Chojane Gorczany, Chojane Piecki, Czarnowo Biki, Kulesze Kościelne, Kulesze Podawce, Kulesze Podlipne, Wnory Nowe, Wykno Nowe i Wykno Stare z gminy Wysokie Mazowieckie.
20. Kowalewszczyzna: Chomice, Jeńki, Kowalewszczyzna, Kowalewszczy-

zna Folwark, Mojsiki i Waniewo z gminy Kowalewsczyzna.

21. Pszczółczyn: Kobylin Pogorzałki, Kropiwnica Gajki, Kropiwnica Raci-bory, Kurowo i Pszczółczyn z gminy Kowalewsczyzna.

22. Łupianka Stara: Bokiny, Łupianka Nowa, Łupianka Stara i Wólka z gmi-ny Kowalewsczyzna.

23. Sokoły: Idźki Młynowskie, Idźki Średnie, Idźki Wykno, Kruszewo Bro-dowo, Kruszewo Głąby, Kruszewo Wypychy, Perki Bujenki, Perki Franki, Roszki Chrzczony, Roszki Leśne, Roszki Sączki i Sokoły z gminy Sokoły.

24. Bruszewo: Bruszewo, Faszczce, Jamiołki Godzieby Kłosa, Jamiołki Ko-wale Rawki, Jamiołki Piotrowięta i Jamiołki Świetliki z gminy Sokoły.

25. Czyżew Osada: Czyżew Osada, Czyżew Chrapki, Czyżew Kościel-ne, Czyżew Ruś, Czyżew Sutki i Ołdaki Magna Brok z gminy Czyżew.

26. Rosochate Kościelne: Rosochate Kościelne, Rosochate Nartołty, Zalesie Stare, Zalesie Stefanowo, Zaręby Skórki i Zaręby Święchy z gminy Czyżew.

27. Poświętne: Chomizna, Dzierżki, Gołębie, Grochy Stare, Kamieńskie Jaśki, Kamieńskie Pliszki, Kamieńskie Ocioski, Kamieńskie Wiktory i Poświętne z gminy Poświętne.

28. Gąsówka Oleksin: Daniłowo Duże, Daniłowo Małe Zabelne, Gąsówka Oleksin, Gąsówka Stara, Łapy Dębowizna, Łapy Korczaki, Łapy Kołpaki, Łapy Łynki, Łapy Pluśniaki i Łapy Szołajdy z gminy Poświętne.

29. Piekuty Nowe: Koboski, Kostry Litwa, Krasowo Częstki, Skłody Przy-rusy, Krasowo Siódmaki, Krasowo Wielkie, Krasowo Wólka, Piekuty Nowe, Pie-kuty Urbany, Pruszancka Mała, Skłody Borowe, Tłoczewo i Wierzbowizna z gmi-ny Piekuty.

30. Wyszonki Kościelne: Warele Stare, Wyszonki Błonie, Wyszonki Klu-kówek, Wyszonki Kościelne, Wyszonki Nagórki, Wyszonki Włosty, Wyszonki Wojciechy, Wyszonki Wypychy i Zalesie Stare z gminy Klukowo.

31. Brzozowo Stare: Brzozowo Antonie, Brzozowo Chabdy, Brzozowo Chrzczonki, Brzozowo Chrzczony, Brzozowo Korabie, Brzozowo Muzyły, Brzo-zowo Panki, Brzozowo Stare, Liza Nowa, Wilkowo I, Wilkowo II i Wołkuny z gminy Poświętne oraz Liza z gminy Tłoczewo w powiecie bielskim.

32. Wojny Krupy: Piętki Basie, Piętki Żebry, Warele Filipowicze, Wojny Krupy, Wojny Pietrasze, Wojny Szuby Szlacheckie, Wojny Szuby Włocześciańskie i Wojny Wawrzyńce z gminy Klukowo oraz Wojny Pogorzal z gminy Szepietowo.

33. Jeżewo: Broniszewo, Jeżewo i Pajewo z gminy Tykocin oraz Kapice Lipniki i Kapice Stare z gminy Kobylin.

34. Brzózki Stare: Brzózki Stare, Brzózki Tatary, Szymbory Andrzejowięta, Szymbory Jakubowięta i Szymbory Włodki z gminy Szepietowo oraz Brok, Brzózki Brzezińskie, Brzózki Falki i Brzózki Markowizna z gminy Wysokie Mazowiec-kie.

35. Dąbrowa Nowa Wieś: Dąbrowa Bybytki, Dąbrowa Nowa Wieś, Dąbro-wa Tworki, Dąbrowa Wilki i Siennica Święchy z gminy Szepietowo oraz Sienni-

ca Szymanki z gminy Czyżew.

36. Dąbrowa Dzieciel: Dąbrowa Dzieciel, Wiśniówek, Kamień Rupie, Kamień Stary, Trzeciny i Wiśniówek Kolonia z gminy Szepietowo oraz Mścichy z gminy Wysokie Mazowieckie.

37. Plewki: Mystki Rzym, Plewki i Włosty Olszanka z gminy Wysokie Mazowieckie oraz Bryki i Dąbrowa Dołęgi z gminy Szepietowo.

38. Osipy Kolonia: Gołasze Puszcza, Michałki, Osipy Kolonia, Osipy Lepertowizna, Osipy Nowe, Osipy Stare, Osipy Wydziory I, Osipy Wydziory II i Osipy Zakrzewizna z gminy Wysokie Mazowieckie oraz Tybory Żochy z gminy Szepietowo.

39. Jabłonka Kościelna: Jabłonka Kościelna, Jabłonka Świerczewo, Tybory Kamianka i Tybory Trzcianka z gminy Wysokie Mazowieckie, Miodusy Litwa, Miodusy Stasiowieża, Miodusy Stok, Miodusy Wielkie, Tybory Jeziernia i Tybory Misztale z gminy Szepietowo oraz Rembiszewo Studzianki z gminy Kołaki w powiecie łomżyńskim.

40. Kalinowo Czosnowo: Buczyno Mikosy, Chojane Pawłowieża, Chojane Sierocięta, Chojane Stankowieża, Kalinowo Czosnowo, Kalinowo Nowe, Kalinowo Solki, Kalinowo Stare, Wróble i Zawrocie Nowiny z gminy Wysokie Mazowieckie oraz Brzózki Gromki z gminy Szepietowo.

41. Płonka Kościelna: Płonka Kościelna, Płonka Strumianka i Roszki Ziemiaki z gminy Kowalewsczyzna oraz Gąsówka Osse Bagno, Gąsówka Skwarki, Gąsówka Somachy, Płonka Kozły, Płonka Matyski, Roszki Włodki i Roszki Wodźki z gminy Sokoły.

42. Ruś Stara: Bujny, Bujny Biszewo, Mazury, Noski Śnietne, Racibory Stare, Ruś Nowa, Rzące i Sokoły Jażwiny z gminy Sokoły oraz Jabłoń Rykacze z gminy Piekuty.

43. Truskolasy Lachy: Truskolasy Lachy, Truskolasy Niewisko, Truskolasy Olszyna, Truskolasy Stare i Truskolasy Wola z gminy Sokoły, Jabłonowo Kąty, Jabłonowo Wypychy i Krzyżewo z gminy Kowalewsczyzna oraz Czajki z gminy Kobylin.

44. Dworaki Staški: Brzozowo Solniki, Dworaki Pikaty, Dworaki Staški, Porośl Kije, Zdrody Nowe i Zdrody Stare z gminy Poświętne, Drągi Wypychy, Penzy, Perki Karpie, Perki Lachy, Perki Mazowsze i Perki Wypychy z gminy Sokoły oraz Racibory Nowe z gminy Piekuty.

45. Jabłoń Kościelna: Jabłoń Dobki, Jabłoń Jankowce, Jabłoń Kościelna, Jabłoń Markowieża, Jabłoń Piotrowce, Jabłoń Spały, Jabłoń Uszyńskie, Jabłoń Zambrowizna i Jabłoń Zarzeckie z gminy Piekuty oraz Jabłoń Kikolskie, Jabłoń Samsony i Moczydły Jakubowieża z gminy Szepietowo.

46. Wyliny Ruś: Chorążyce, Kostry Noski, Rzepki Nowe, Wyliny Ruś, Wyliny Ruś Kolonia, Wyszonki Posele, Zalesie Nowe, Zochy Nowe i Zochy Stare z gminy Piekuty oraz Warele Nowe z gminy Klukowo.

47. Stokowisko: Jabłoń Dąbrowa, Jabłoń Śliwowo, Łopienie Jeże, Łopienie

Szelągi, Łopienie Zyski i Stokowisko z gminy Piekuty oraz Porośl Wojstawy z gminy Poświętne.

48. Dąbrowa Wielka: Dąbrowa Cherubiny, Dąbrowa Gogole, Dąbrowa Kraški, Dąbrowa Kity, Dąbrowa Łazy, Dąbrowa Michałki, Dąbrowa Szatanki i Dąbrowa Zabłotne z gminy Szepietowo oraz miejscowość Krzeczkowo Bieńki Nowe Kolonia z gromady Krzeczkowo Bieńki Nowe z gminy Czyżew.

49. Czyżew Stacja: Czyżew Złote Jabłko, Czyżew Ruś Kolonia, Czyżew Siedliska, Czyżew Stacja, Godlewo Piętaki, Jażwiny Koczoty, Michałowo Wielkie, Siennica Kławy, Siennica Lipusy, Siennica Pietrasze i Stokowo Szerszenie oraz miejscowość Dmochy Glinki Kolonia z gromady Dmochy Glinki z gminy Czyżew.

50. Pietkowo: Gabrysin, Józefin, Marynki, Pietkowo i Turek z gminy Poświętne oraz Łukawica, miejscowość Pietkowo majątek wraz z kompleksem lasów państwowych Nadl. Pietkowo o pow. 201 ha z gromady Wólka Pietkowska z gminy Topczewo w powiecie bielskim.

51. Krzeczkowo Gromadzyń: Dmochy Bindugi, Dmochy Rodzonki, Dmochy Wypychy, Krzeczkowo Bieńki Nowe, Krzeczkowo Gromadzyń, Krzeczkowo Mianowskie, Krzeczkowo Szepielaki i Zaręby Bindugi oraz miejscowości Dmochy Bąbole i Dmochy Glinki z gromady Dmochy Glinki z gminy Czyżew.

Podziały te przebiegały zasadniczo w granicach powiatu wysokomazowieckiego, z małymi wyjątkami. Z gminy Czyżew przeniesiono do powiatu ostrowskiego dotychczasowe gromady: Dmochy Mrozy, Dmochy Sadły, Dmochy Wochy i Pieńki Wielkie. Z gminy Piekuty do powiatu bielskiego gromady: Hodyszewo, Joški, Lendowo Budy i Markowo Wólka. Z powiatu bielskiego gminy Topczewo włączono do powiatu wysokomazowieckiego dotychczasowe gromady Liza i Łukawica, część obszaru gromady Osówka stanowiącą miejscowość Pietkowo i przyległy kompleks lasów państwowych oraz część gromady Wólka Pietkowska stanowiąca lasy państwowe Nadl. Pietkowo o pow. 201 ha. Z powiatu łomżyńskiego gminy Długobórz włączono do powiatu wysokomazowieckiego gromady Faszczce i Krajewo Białe, z gminy Kołaki gromadę Rembiszewo Studzianki. W ramach samego powiatu wysokomazowieckiego dotychczasową gromadę Gąsówka Osse włączono do miasta Łapy.²⁹

Rozporządzeniem Rady Ministrów z 11 sierpnia 1954 r., z wejściem w życie od 2 grudnia tego roku, utworzono powiat łapski, do którego z powiatu wysokomazowieckiego odeszły: miasto Łapy i gromady (nowe): Brzozowo Stare, Dworaki Staški, Gąsówka Oleksin, Kowalewszczyzna, Łupianka Stara, Pietkowo, Płonka Kościelna, Poświętne, Sokoły, Stokowisko, Truskolasy Lachy.³⁰ Dzieje podziałów powiatu łapskiego zostaną omówione odrębnie.

Utworzenie nowego powiatu i kolejne zmiany administracyjne wiązały się z ogólną sytuacją kraju. W 1956 r. w oficjalnym opracowaniu podano, iż dokonana

²⁹ Dz. Urz. WRN 1954 nr 10 poz. 49.

³⁰ Dz. Ust. 1954 nr 49 poz. 232. Dz. Urz. WRN 1954 nr 10 poz. 50.

przed dwoma laty reforma podziału administracyjnego wsi odpowiadała potrzebom gospodarczym i społecznym kraju. Na miejsce 3000 gmin powstało 8759 gromad i 87 osiedli. W 1954 r. utworzono 19 nowych powiatów, w rok potem 26 nowych powiatów. W 1960 r. informowano o zmniejszeniu liczby gromad do 6333, czego domagały się rady narodowe i ludność. Pisano dalej, iż zniesienie około 2400 gromad spowodowane zostało troską o umocnienie gromady i stworzenie silniejszej oddolnej jednostki administracyjnej z należyтым zapleczem gospodarczym. Z dniem 1 stycznia 1962 r. zniesiono dalszych 1086 gromad, zwiększając tym samym pozostałe gromady do średniej 2910 mieszkańców i 56,3 km² powierzchni. Od 1 stycznia 1969 r. „realizując zadania związane z dalszym umocnieniem rad narodowych” zniesiono 560 gromad pozostawiając w kraju 4672 gromady. W całym województwie białostockim w latach 1957-1959 zmniejszono ilość gromad z 550 do 346. W kwietniu 1960 r. na zebraniu Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku stwierdzono, iż „jedną z podstawowych cech podziału administracyjnego powinna być stałość. Daje ona podstawę do stabilizacji władzy terenowej, do realności podejmowanych zamierzeń gospodarczych i społecznych, do rzetelności wykonywania przez rady narodowe i ich organy poruczonych zadań.”³¹

Dnia 29 listopada 1957 r. Rada Ministrów przeniosła z gromady Stokowisko w powiecie łapskim do gromady Piekuty Nowe w powiecie wysokomazowieckim wsie Łopienie Jeże i Łopienie Zyski; z powiatu zambrowskiego do powiatu wysokomazowieckiego gromadę Zaręby-Bolędy; z powiatu wysokomazowieckiego do powiatu białostockiego gromady Jeżewo, Łopuchowo, Rzędziany, Tykocin i Złotoria.³² Gromada Zaręby-Bolędy może być przykładem zamieszania w ówczesnych podziałach administracyjnych. Utworzono ją w 1954 r. z dotychczasowych gromad Przeździecko-Dworaki, Zaręby-Bolędy, Zaręby-Choromany i Zaręby-Warchoły z gminy Warchoły w powiecie ostrowskim oraz Dmochy-Mrozy, Dmochy-Sadły i Dmochy-Wochoy z gminy Czyżew w powiecie wysokomazowieckim. Od 1 stycznia 1957 r. gromadę Zaręby-Bolędy przeniesiono z powiatu ostrowskiego do powiatu zambrowskiego, od 29 listopada 1957 r. do powiatu wysokomazowieckiego, od 1 stycznia 1959 r. do powiatu ostrowskiego z tym, że wsie Dmochy-Mrozy, Dmochy-Sadły i Dmochy-Wochoy pozostawiono w powiecie wysokomazowieckim w gromadzie Czyżew-Osada.³³

Od 1 stycznia 1958 r. zniesiono dwie gromady:

1. Dąbrowa-Nowa Wieś włączając wsie: Siennica-Giże, Siennica-Łukasze, Siennica-Pierce, Siennica-Szymanki i Siennica-Święchy do gromady Czyżew-Stacja, wsie Dąbrowa-Tworki i Dąbrowa-Wilki do gromady Szepietowo-Stacja, wsie

³¹ *Podziały administracyjne PRL*, Warszawa 1956, s. 1. *Podziały administracyjne PRL*, Warszawa 1960, s. 11. *Podziały administracyjne PRL*, Warszawa 1965, s. 1. *Podziały administracyjne PRL*, Warszawa 1969, s. 1.

³² Dz. Ust. 1957 nr 59 poz. 309.

³³ Dz. Ust. 1957 nr 8 poz. 29; 1957 nr 59 poz. 309; 1958 nr 76 poz. 389. Dz. Urz. WRN w Warszawie 1954 nr 11 poz. 67. Dz. Urz. WRN w Białymstoku 1958 nr 6 poz. 31.

Dąbrowa-Bybytki i Dąbrowa-Nowa Wieś do gromady Dąbrowa Wielka. 2. Litwa Stara włączając jej obszar do gromady Kulesze Kościelne.³⁴ Dnia 15 grudnia 1958 r. Rada Ministrów przeniosła z powiatu bielskiego z gromady Hodyszewo do powiatu wysokomazowieckiego gromady Piekuty Nowe wieś Markowo-Wólka.³⁵

Od 31 grudnia 1959 r. z gromady Brzózki Stare do gromady Jabłoń Kościelna przeniesiono wsie Szymbory-Andrzejowięta, Szymbory-Jakubowięta i Szymbory-Włodki, a z gromady Stypułki-Szymany do gromady Kulesze Kościelne wieś Wnory-Pażochy. Z tą samą datą zniesiono gromady:

1. Kostry Stare włączając wieś Lubowicz Wielki do gromady Kuczyn, wsie Kostry-Śmiejkki i Lubowicz-Byzie do gromady Klukowo, wsie Kostry-Podsędkowa i Kostry Stare do gromady Wyszonki Kościelne.

2. Usza Mała włączając wsie Gnaty-Soczewka, Kozarze, Nowodwory, Usza Mała i Usza Wielka oraz kolonie Adamowo, Dominikowo i Zaciszyn do gromady Kuczyn, wsie Łuniewo Małe i Łuniewo Wielkie do gromady Klukowo.

3. Wojny-Krupy włączając wsie Piętki-Basie i Piętki-Żebry do gromady Klukowo, wieś Warele-Filipowicze do gromady Wyszonki Kościelne, wsie Wojny-Pogorzel, Wojny-Pietrasze, Wojny-Szuby Szlacheckie, Wojny-Szuby Włoczańskie i Wojny-Wawrzyńce do gromady Dąbrówka Kościelna.

4. Wyliny-Ruś włączając wsie Chorążyce, Wyszonki-Posele i Zalesie Nowe do gromady Dąbrówka Kościelna, wsie Kostry Noski, Rzepki Nowe, Żochy Nowe i Żochy Stare do gromady Piekuty Nowe, wsie Warele Nowe i Wyliny-Ruś, leśniczówkę Wyliny-Ruś, kolonie Wyliny-Ruś Kolonia i Wojciechy oraz obszar lasów państwowych Nadl. Pietkowo obejmujący oddziały 117-150 do gromady Wyszonki Kościelne.

5. Plewki włączając wsie Bryki, Mystki Rzym, Plewki i Włosty-Olszanka do gromady Szepietowo-Stacja, wieś Dąbrowa-Dołęgi do gromady Dąbrowa Wielka.

6. Dąbrowa-Dzięciel włączają wsie Kamień-Rupie, Kamień Stary i Trzeciny oraz przyległy do wsi Trzeciny obszar lasów państwowych Nadl. Pietkowo o pow. 191,89 ha do gromady Dąbrowa Wielka, wsie Dąbrowa Dzięciel i Mścichy do gromady Szepietowo-Stacja, wieś Wiśniówek i kolonię Wiśniówek do gromady Osipy-Kolonia.

7. Święck-Strumiany włączając wsie Kaczyn-Herbasy, Kaczyn Stary, Święck-Strumiany, Wólka Goła (Wólka Mała) i Wólka Kosmata (Wólka Duża) oraz przyległy do wsi Święck-Strumiany obszar lasów państwowych Nadl. Pietkowo o pow. 12,60 ha do gromady Rosochate Kościelne, wieś Święck Wielki do gromady Dąbrowa Wielka, wieś Święck Wielki-Kolonia (Święck-Nowiny) do gromady Jabłonka Kościelna.

8. Krzeczkowo-Gromadzyń włączając wsie Dmochy-Glinki, Dmochy-Rodzoni, Dmochy-Wypychy, Krzeczkowo-Bieńki Nowe, Krzeczkowo-Bieńki Sta-

³⁴ Dz. Urz. WRN 1957 nr 4 poz. 12.

³⁵ Dz. Ust. 1958 nr 76 poz. 392.

re, Krzeczkowo-Szepielaki i Zaręby-Bindugi, kolonię Krzeczkowo-Wybranowo i przysiółek Dmochy-Bąbole do gromady Czyżew-Osada, wsie Krzeczkowo-Gromadzyni i Krzeczkowo Mianowskie do gromady Rosochate Kościelne.

9. Tybory Uszyńskie włączają wsie Gołasze-Górki i Tybory-Wólka do gromady Osipy-Kolonia, wsie Gołasze-Dąb i Gołasze Mościckie do gromady Kulesze Kościelne, wsie Tybory-Olszewo i Tybory-Uszyńskie do gromady Jabłonka Kościelna.

10. Bruszewo włączając jej obszar do gromady Ruś Stara.

11. Pszczółczyn i Sikory-Pawłowieta włączając ich obszar do gromady Kobylin-Borzyny.

12. Czyżew-Stacja włączając jej obszar do gromady Czyżew-Osada.

13. Stypułki-Szymany i Wnory Stare tworząc z ich obszaru gromadę Piszczaty-Piotrowięta.

14. Brzózki Stare i Kalinowo-Czosnowo tworząc z ich obszaru gromadę Brzózki-Gromki.³⁶

Od 1 stycznia 1969 r. zmieniono nieco granice powiatu. Z powiatu łapskiego z gromady Stokowisko włączono do gromady Jabłoń Kościelna wsie Jabłoń-Dąbrowa i Jabłoń-Śliwowo, a do gromady Piekuty Nowe wsie Łopienie-Szelągi i Stokowisko. Z powiatu bielskiego z gromady Hodyszewo włączono do gromady Piekuty Nowe wsie Hodyszewo, Jośki i Lendowo-Budy. Z powiatu wysokomazowieckiego z gromady Kuczyn odszedł do powiatu siemiatyckiego do miasta Ciechanowca obszar lasów państwowych Nadl. Szepietowo oddział nr 240 o pow. 6,45 ha. Z tą samą datą zniesiono gromady Brzózki-Gromki i Osipy-Kolonia tworząc z ich obszaru gromadę Wysokie Mazowieckie. Równocześnie z gromady Brzózki-Gromki przeniesiono do gromady Ruś Stara wieś Kalinowo Stare, a z gromady Szepietowo-Stacja do gromady Wysokie Mazowieckie wsie Dąbrowa-Dzięciel i Mścichy.³⁷

Od 1 stycznia 1973 r. z powiatu wysokomazowieckiego do powiatu łapskiego przeniesiono wsie Bruszewo, Bruszewo-Borkowizna, Bujny, Jamiołki-Godzieby, Jamiołki-Kowale, Jamiołki-Piotrowięta, Jamiołki-Świeliki, Kłosy, Noski Śnietne, Rawki, Rzące, Stare Racibory i Stare Śnietne; do powiatu siemiatyckiego wsie Kozarze i Nowodwory oraz obszar lasów państwowych Nadl. Rudka o pow. 162,63 ha obejmującego oddziały 236-242; do powiatu zambrowskiego wieś Krajewo Białe.³⁸

3. Czas funkcjonowania samych gmin

Na mocy ustawy z 29 listopada 1972 r. od dnia 1 stycznia 1973 r. zniesiono dotychczasowy podział terenów wiejskich na gromady i osiedla, utworzono gmi-

³⁶ Dz. Urz. WRN 1959 nr 9 poz. 57, 58.

³⁷ Dz. Ust. 1968 nr 18 poz. 111. Dz. Urz. WRN 1968 nr 8 poz. 64, 65.

³⁸ Dz. Ust. 1972 nr 50 poz. 324.

ny „jako podstawowe jednostki podziałów administracyjno-gospodarczych na terenach wiejskich stwarzające ze względu na swe rozmiary, potencjał gospodarczy i urzędzenia odpowiednie warunki do kierowania rozwojem gospodarczym i społeczno-kulturalnym oraz dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców.”³⁹ Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z 9 grudnia 1972 r. w powiecie wysokomazowieckim ustanowiono następujące gminy oraz włączono do nich obszary sołectw, w skład których wchodziła jedna lub więcej miejscowości.

1. Gmina Czyżew-Osada z obszarami sołectw: Czyżew-Chrapki, Czyżew Kościelny, Czyżew-Osada, Czyżew-Ruś, Czyżew-Ruś Kolonia, Czyżew-Siedliska, Czyżew Stacja, Czyżew-Sutki, Czyżew-Złote Jabłko, Dąbrowa-Cherubiny, Dąbrowa-Kity, Dąbrowa-Michałki, Dąbrowa-Nowa Wieś, Dąbrowa-Szatanki, Dąbrowa Wielka, Dmochy-Glinki, Dmochy-Mrozy, Dmochy-Rodzonki, Dmochy-Sadły, Dmochy-Wochy, Dmochy-Wypychy, Godlewo-Piętaki, Jaźwiny-Koczoty, Jaźwiny-Pierdki, Kaczyn-Herbasy, Krzeczkowo-Gromadzyń, Krzeczkowo-Mianowskie, Krzeczkowo-Szepielaki, Michałowo-Wielkie, Nowe Bieńki-Krzeczkowo, Ołdaki-Magna Brok, Rosochate Kościelne, Rosochate-Nartoły, Siennica-Gizy, Siennica-Karasie, Siennica-Klawy, Siennica-Lipusy, Siennica-Łukasze, Siennica-Pierce, Siennica-Pietrasze, Siennica-Święchy, Siennica-Szymanki, Stare Bieńki-Krzeczkowo, Stare Zalesie, Stary Kaczyn, Stokowo-Bućki, Stokowo-Szerszenie, Święck-Strumiany, Zalesie-Stefanowo, Zaręby-Bindugi, Zaręby Góry Leśne, Zaręby-Sasiny, Zaręby-Skórki, Zaręby-Święchy.

2. Gmina Klukowo: Gródek, Janki-Wiktorzyn, Kaliski, Kapłan, Klukowo, Klukowo-Kolonia, Kostry-Podsędkowięta, Kostry-Śmiejki, Kuczyn, Lubowicz-Byzie, Lubowicz-Kąty, Lubowicz Wielki, Łuniewo Małe, Łuniewo Wielkie, Malinowo, Piętki-Basie, Piętki-Gręzki, Piętki-Szeligi, Piętki-Żebry, Sobolewo, Stare Kostry, Stare Warele, Stare Zalesie, Trojanowo, Trojanówek, Usza Mała, Usza Wielka, Wyszonki-Błonie, Wyszonki-Klukówek, Wyszonki Kościelne, Wyszonki-Nagórki, Wyszonki-Włosty, Wyszonki-Wojciechy, Wyszonki-Wypychy, Żabiniac, Żebry Wielkie.

3. Gmina Kobylin-Borzymy: Franki-Dąbrowa, Franki-Piaski, Kierzki, Kłoski-Młynowięta, Kłoski-Śwignie, Kobylin-Borzymy, Kobylin-Cieszymy, Kobylin-Kruszewo, Kobylin-Kuleszki, Kobylin-Latki, Kobylin-Pieniążki, Kobylin-Pogorzałki, Kropiewnica-Gajki, Kropiewnica-Racibory, Kurowo, Kurzymy, Makowo, Milewo Zabelne, Mojki, Nowe Garbowo, Piszczaty-Kończany, Piszczaty-Piotrowięta, Pszczółczyn, Sikory-Bartkowięta, Sikory-Bartyczki, Sikory-Janowięta, Sikory-Pawłowięta, Sikory-Piotrowięta, Sikory-Tomkowięta, Sikory-Wojciechowięta, Stare Garbowo, Stare Garbowo-Kolonia, Stare Wnory, Stypułki-Borki, Stypułki-Koziołki, Stypułki-Szymany, Stypułki-Święchy, Wnory-Kuzele, Wnory-Wandy, Zalesie Łąbędzkie.

4. Gmina Kulesze Kościelne: Chojane-Bąki, Chojane-Gorczy, Chojane-

³⁹ Dz. Ust. 1972 nr 49 poz. 312.

Piecki, Chojane-Pawłowieża, Chojane-Sierocięta, Chojane-Stankowieża, Czarnowo-Biki, Faszcz, Gołasze-Dąb, Gołasze-Mościckie, Grodzkie-Szczepanowieża, Kalinowo-Solki, Kulesze Kościelne, Kulesze-Litewka, Kulesze-Podawce, Kulesze Podlipne, Leśniewo-Niedźwiedź, Niziołki-Dobki, Nowe Grodzkie, Nowe Kalinowo, Nowe Wiechy, Nowe Wykno, Stare Grodzkie, Stare Kalinowo, Stara Litwa, Stare Niziołki, Stare Wykno, Stypułki-Giemzin, Tybory-Uszyńskie, Tybory-Pażochy, Wnory-Wiechy, Wnory-Wypychy,

5. Gmina Nowe Piekuty: Hodyszewo, Jabłoń-Dąbrowa, Jabłoń-Dobki, Jabłoń-Jankowce, Jabłoń Kościelna, Jabłoń-Markowieża, Jabłoń-Piotrowce, Jabłoń-Śliwowo, Jabłoń-Spały, Jabłoń-Zambrowizna, Jabłoń-Zarzeckie, Joški, Koboski, Kostry-Litwa, Kostry-Noski, Krasowo-Częstki, Krasowo-Siódmaki, Krasowo Wielkie, Krasowo-Wólka, Lendowo-Budy, Łopienie-Jeże, Łopienie-Ruś, Łopienie-Szelągi, Łopienie-Zyski, Markowo-Wólka, Nowe Piekuty, Nowe Rzepki, Nowe Żochy, Piekuty-Urbany, Pruszancka Mała, Skłody Borowe, Skłody-Przyrussy, Stare Żochy, Stokowisko, Tłoczewo, Wierzbowizna.

6. Gmina Szepietowo-Stacja: Bryki, Chorążyce, Dąbrowa-Bybytki, Dąbrowa-Dołęgi, Dąbrowa-Gogole, Dąbrowa-Kaski, Dąbrowa-Łazy, Dąbrowa-Moczydły, Dąbrowa-Tworki, Dąbrowa-Wilki, Dąbrowa-Zabłotne, Dąbrówka Kościelna, Jabłoń-Kikolskie, Jabłoń-Samsony, Kamień-Rupie, Moczydły-Jakubowieża, Moczydły-Stanisławowieża, Nowe Gierały, Nowe Szepietowo Podleśne, Nowe Warele, Nowe Zalesie, Plewki, Pułazie Świerże, Stare Gierały, Stary Kamień, Stawiereje-Michałowieża, Stawiereje Podleśne, Średnica-Jakubowieża, Średnica-Maćkowieża, Średnica-Pawłowieża, Szepietowo-Janówka, Szepietowo-Podleśne, Szepietowo Stacja, Szepietowo-Wawrzyńce, Szepietowo-Żaki, Szymbory-Andrzejowieża, Szymbory-Jakubowieża, Szymbory-Włodki, Warele-Filipowicze, Włosty-Olszancka, Wojny-Izdebnik, Wojny-Krupy, Wojny-Piecki, Wojny-Pietrasze, Wojny-Pogorz, Wojny Szuby Szlacheckie, Wojny-Szuby Włosciańskie, Wojny-Wawrzyńce, Wyliny-Ruś, Wyszonki-Posele oraz lasy państwowe Nadl. Rudka oddziały nr 175-211 i 216-226 o ogólnej pow. 1384,48 ha.

7. Gmina Wysokie Mazowieckie: Brok, Brzózki Brzezińskie, Brzózki-Falki, Brzózki-Gromki, Brzózki-Markowizna, Brzózki-Tatary, Buczyno-Mikosy, Bujny-Biszewo, Dąbrowa-Dzięciel, Faszcz, Gołasze-Górki, Gołasze-Puszcza, Jabłonka Kościelna, Jabłoń-Rykacze, Jabłoń-Uszyńskie, Jabłonka-Świerczewo, Kalinowo-Czosnowo, Mazury, Michałki, Miodusy-Litwa, Miodusy-Stasiowieża, Miodusy-Stok, Miodusy Wielkie, Mścichy, Mystki Rzym, Nowa Ruś, Nowe Osipy, Osipy-Kolonia, Osipy-Lepertowizna, Osipy-Wydziory Drugie, Osipy-Wydziory Pierwsze, Osipy-Zakrzewizna, Rębiszewo-Studzianki, Sokoły-Jażwiny, Stara Ruś, Stare Brzózki, Stare Osipy, Święck-Nowiny, Święck Wielki, Tybory-Jeziernia, Tybory-Kamianka, Tybory-Miształe, Tybory-Olszewo, Tybory-Trzcianka, Tybory-Wólka, Tybory-Żochy, Trzeciny, Wiśniówek, Wiśniówek-Kolonia, Wólka Duża, Wólka Mała, Wróble, Zawrocie-Nowiny oraz lasy państwowe Nadl. Rudka oddziały nr 85-125 o ogólnej pow. 971,19 ha.⁴⁰

⁴⁰ Dz. Urz. WRN 1973 nr 1 poz. 1.

Od 1 czerwca 1975 r. utworzono województwo łomżyńskie, w skład którego wszedł cały powiat wysokomazowiecki z podziałem na podane gminy i miasta Wysokie Mazowieckie.⁴¹ W ustawie z 28 maja 1975 r. z wejściem jej w życie od 1 czerwca pisano: „W celu dostosowania podziału administracyjnego do potrzeb przyspieszonego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, stworzenia warunków bardziej sprawnego zarządzania gospodarką narodową oraz funkcjonowania organów władzy i administracji państwowej, a także w celu lepszego zaspokojenia rosnących potrzeb społeczeństwa” wprowadzono dwustopniowy podział administracyjny Państwa na jednostki stopnia podstawowego i stopnia wojewódzkiego. Pierwszymi były gminy i miasta oraz dzielnice większych miast, drugimi województwa w liczbie 49, miasto stołeczne Warszawa, miasta Kraków, Łódź i Wrocław.⁴²

Wszystkie wymienione gminy przetrwały do końca omawianego okresu, ale zaszły drobne zmiany. Od 1 kwietnia 1983 r. nazwę Szepietowo-Stacja zmieniono na Szepietowo.⁴³ Od 1 stycznia 1987 r. z sołectwa Leśniewo Niedźwiedź utworzono dwa: Leśniewo Niedźwiedź I i Leśniewo Niedźwiedź II; od 16 sierpnia 1987 r. z sołectwa Kulesze Kościelne utworzono dwa: Kulesze Kościelne i Kulesze Litewka; od 1 stycznia 1988 r. dokonano podziału sołectwa Wnory Stare na Wnory Stare i Wnory Stare Kolonia.⁴⁴ Te zmiany podawano w Dzienniku Wojewódzkim. Można porównać sołectwa wyliczone w 1973 r. oraz podane w zestawieniu Urzędu Wojewódzkiego w Łomży pod tytułem „Podziały administracyjne województwa łomżyńskiego” z września 1987 r. Na przestrzeni tego czasu zaszły następujące zmiany:

W gminie Czyżew-Osada włączono sołectwa: Czyżew Kościelny do Czyżew-Osada, Dmochy-Sadły do Dmochy-Wochy, Jażwiny-Pierdki i Stokowo-Bučki do Jażwiny-Koczoty, Godlewo-Piętaki i Siennica-Karasie do Siennica-Klawy, Siennice-Gizy, Siennica-Łukasze i Siennica-Pierce do Siennica-Szymanki, Zaręby-Sasiny do Zalesie-Stefanowo. Powstały nowe sołectwa: Czyżew-Pociejewo, Dąbrowa-Glinki i Godlewo-Kolonia; pominięto sołectwo Dmochy Glinki. W gminie Klukowo: Janki-Wiktorzyn zmieniono na Janki. W gminie Kobylin-Borzymy: Kurowo zmieniono na Kurowo-Kolonia, Stare Garbowo-Kolonia na Garbowo Kolonia, włączono Stypułki-Koziołki do Stypułki-Święchy. Gmina Kulesze Kościelne: włączono Nowe Wiechy do Wnory Wiechy, z Leśniewo Niedźwiedź utworzono dwa sołectwa. W gminie Piekuty: włączono Łopienie-Ruś do Łopienie-Zyski. W gminie Szepietowo-Stacja: nie wymieniono Chorążyce i Stare Gierałty, utworzono nowe sołectwa: Pułazie Wojdyły, Średnica Maćkowięta i Średnica Pawłowięta. W gminie Wysokie Mazowieckie: włączono Osipy-Lepertowizna do Stare Osipy oraz Wólkę Dużą do Wólki Małej.

⁴¹ Dz. Ust. 1975 nr 17 poz. 92. Dz. Urz. WRN 1975 nr 5 poz. 15.

⁴² Dz. Ust. 1975 nr 16 poz. 91.

⁴³ Monitor Polski 1983 nr 10 poz. 57.

⁴⁴ Dz. Urz. Woj. Łomż. 1986 nr 9 poz. 129; 1987 nr 2 poz. 140; 1987 nr 4 poz. 158.

Tylko niektóre sołectwa obejmowały więcej niż jedną miejscowość, w 1987 r. były to:

w gminie Czyżew-Stacja: Czyżew-Osada (Czyżew Kościelny), Dąbrowa-Glinki (Dmochy-Bąbole), Dmochy-Mrozy (Dmochy-Kudły), Dmochy-Wochy (Dmochy-Przeczeki, Dmochy-Sadły), Jażwiny-Koczoty (Jażwiny-Pierdki, Stokowo-Bučki), Siennica-Klawy (Siennica-Karasie, Godlewo-Piętaki), Siennica-Lipusy (Siennica-Daćbogi, Siennica-Jasiochy), Siennica Pietrasze (Siennica-Puziki), Siennica-Szymanki (Siennica-Gizy, Siennica-Łukasze, Siennica-Pierce), Stokowo-Szerszenie (Stokowo-Złotki), Zalesie-Stefanowo (Zaręby-Sasiny). W gminie Klukowo: Janki (Wiktorzyn), Usza Mała (Gnaty-Soczewka), Żabiniec (Dzikowiny). W gminie Kobylin-Borzemy: Kropiewnica-Gajki (Kropiewnica-Kiernozki), Kurowo Kolonia (Kurowo PGR), Stypułki-Święchy (Stypułki-Koziołki). W gminie Kulesze Kościelne: Wnory Wiechy (Nowe Wiechy). W gminie Nowe Piekuty: Łopienie-Zyski (Łopienie-Ruś), Skłody Borowe (Skłody Wróble). W gminie Wysokie Mazowieckie: Miodusy Wielkie (Miodusy-Perki), Osipy Wydziory Drugie (Osipy-Wandzin), Rębiszewo-Studzianki (Rzębiki), Stare Osipy (Osipy-Lepertowizna), Wólka Mała (Wólka Duża).⁴⁵

Powiat Łapy

Rada Ministrów rozporządzeniem z 11 sierpnia 1954 r. z wejściem w życie od 13 listopada tego roku utworzyła powiat łapski. W skład nowego powiatu weszły z powiatu wysokomazowieckiego: miasto Łapy i (nowe) gromady: Brzozowo Stare, Dworaki-Staśki, Gąsówka-Oleksin, Kowalewszczyzna, Łupianka Stara, Pietkowo, Płonka Kościelna, Poświętne, Sokoly, Stokowisko i Truskolasy Lachy; z powiatu białostockiego: miasto Suraż i (nowe) gromady: Horodniany, Rynki, Trypucie, Turośl Dolna, Turośl Kościelna, Uhowo, Zawady i Zawyki.⁴⁶

1. Podział powiatu na gromady

Jak wspomniano, w październiku 1954 r. utworzono (nowe) gromady z dotychczasowych gromad (sołectw). Dla powiatu wysokomazowieckiego już podano skład (nowych) gromad, zaś w powiecie białostockim były następujące:

1. Horodniany z dotychczasowych gromad: Horodniany, Hrynkiewiczze, Ignatki, Księżyno, Kleosin i Klepacze oraz obszar lasów państwowych Nadl. Dojlidy o pow. 413,62 ha z gminy Bacieczki.

2. Rynki: Chodory, Czaczki Małe, Czaczki Wielkie, Dołki, Kowale, Rynki, Średzińskie i Zimnochy z gminy Zawyki.

⁴⁵ Podziały administracyjne województwa łomżyńskiego, do użytku wewnętrznego, Łomża wrzesień 1987, s. 5 n.

⁴⁶ Dz. Ust. 1954 nr 49 poz. 232. Dz. Urz. WRN 1954 nr 10 poz. 50.

3. Trypucie: Barszczówka, Markowszczyzna, Mińce, Niecki, Niewodnica Korycka, Niewodnica Kościelna, Tołcze, Trypucie i Zalesiany z gminy Barszczewo.

4. Turośl Dolna: Bojary, Dobrowola i Turośl Dolna z gminy Juchnowiec oraz Borowskie Gziki, Borowskie Michały, Borowskie Olki i Borowskie Żaki z gminy Zawyki.

5. Turośl Kościelna: Iwanówka, Juraszki, Lubejki, Pomigacze i Turośl Kościelna z gminy Juchnowiec.

6. Uhowo: Uhowo z gminy Juchnowiec.

7. Zawady: Baciuty, Baciuty Kolonia, Topilec, Topilec Kolonia i Zawady, miejscowości Gajowniki wieś i Zaczerlany wieś z gromad Gajowniki i Zaczerlany oraz obszar lasów państwowych Nadl. Dojlidy o pow. 329,67 ha z gminy Barszczewo.

8. Zawyki: Doktorce, Zawyki i Zawyki Ferma z gminy Zawyki.⁴⁷

Od 1 stycznia 1956 r. z powiatu łąpskiego do powiatu białostockiego przeniesiono gromadę Horodniany 29 listopada 1957 r. odłączono z gromady Stokowisko w powiecie łąpskim do gromady Piekuty Nowe w powiecie wysokomazowieckim wsie Łopienie Jeże i Łopienie-Zyski.⁴⁸ Od 31 grudnia 1959 r. zniesiono gromady: 1. Pietkowo włączając jej obszar do gromady Poświętne. 2. Zawyki włączając jej obszar do gromady Rynki. 3. Kowalewszczyzna i Łupianka Stara tworząc z ich obszaru gromadę Jeńki. Od 1 stycznia 1969 r. z gromady Stokowisko w powiecie łąpskim przeniesiono do powiatu wysokomazowieckiego gromady Jabłoń Kościelna wsie Jabłoń Dąbrowa i Jabłoń-Słiwowo, do gromady Piekuty Nowe wsie Łopienie-Szelągi i Stokowisko. Z tą samą datą zniesiono gromady: 1. Gąsówka-Oleksin i Uhowo tworząc z ich obszaru gromadę Łapy. 2. Zawady włączając jej obszar do gromady Trypucie. 3. Truskolasy-Lachy włączając jej obszar do gromady Sokoły. 4. Turośl Dolna włączając jej obszar do gromady Turośl Kościelna. 5. Stokowisko włączając wieś Porośl-Wojślawy do gromady Dworaki-Staśki. Od 1 stycznia 1973 r. przeniesiono z powiatu łąpskiego do powiatu białostockiego obszary wsi Gajowniki, Mińce, Niewodnica Korycka i Zaczerlany, a z powiatu wysokomazowieckiego do powiatu łąpskiego obszary wsi Bruszewo, Bruszewo-Borkowizna, Bujny, Jamiołki-Godzieby, Jamiołki-Kowale, Jamiołki-Piotrowięta, Jamiołki-Świetliki, Kłosy, Noski Śnietne, Rawki, Rzące, Stare Racibory i Stare Śnietne.⁴⁹

2. Czas funkcjonowania samych gmin

Z dniem 1 stycznia 1973 r. w powiecie łąpskim utworzono następujące gminy złożone z sołectw:

⁴⁷ Dz. Urz. WRN 1954 nr 10 poz. 49.

⁴⁸ Dz. Ust. 1955 nr 44 poz. 290; 1957 nr 59 poz. 309.

⁴⁹ Dz. Urz. WRN 1959 nr 9 poz. 58; 1968 nr 8 poz. 64. Dz. Ust. 1968 nr 18 poz. 111; 1972 nr 50 poz. 324.

1. Gmina Łapy z sołectw: Bokiny, Daniłowo Duże, Daniłowo Małe, Gąsówka-Oleksin, Gąsówka-Osse, Gąsówka-Skwarki, Gąsówka-Somachy, Łapy-Dębowa, Łapy-Kolpaki, Łapy-Korczaki, Łapy-Łynki, Łapy-Pluśniaki, Łapy-Szołajdy, Nowa Łupianka, Płonka Kościelna, Płonka-Kozły, Płonka-Matyski, Płonka-Strumianka, Roszki-Włodki, Roszki-Wodzki, Stara Gąsówka, Stara Łupianka, Uhowo Drugie, Uhowo Pierwsze, Wólka Waniewska.

2. Gmina Poświętne: Brzozowo-Antonie, Brzozowo-Chabdy, Brzozowo-Chrzczonki, Brzozowo-Chrzczone, Brzozowo-Korabie, Brzozowo-Muzyły, Brzozowo-Panki, Brzozowo-Solniki, Chomizna, Dzierżki, Gabrysin, Gołębie, Józefin, Kamińskie Jaśki, Kamińskie Ocioski, Kamińskie Pliszki, Kamińskie Wiktory, Łukawica, Marynki, Nowa Liza, Nowe Zdrody, Nowe Wilkowo, Pietkowo, Porośl-Wojśławy, Poświętne, Stara Liza, Stare Brzozowo, Stare Grochy, Stare Wilkowo, Stare Zdrody, Turek, Wołkuny.

3. Gmina Sokoły: Bruszewo, Bruszewo-Borkowizna, Bujny, Czajki, Chomicce, Draży, Dworaki-Pikaty, Dworaki-Staśki, Idźki Młynowskie, Idźki Średnie, Idźki-Wyarno, Jabłonowo-Kąty, Jabłonowo-Wypychy, Jamiolki-Godzieby-Kłosa, Jamiolki-Kowale-Rawki, Jamiolki-Piotrowięta, Jamiolki-Świeliki, Jeńki, Kowalewszczyzna, Kowalewszczyzna-Folwark, Kruszewo-Brodowo, Kruszewo-Głąby, Kruszewo-Wypychy, Krzyżewo, Mojsiki, Noski Śnietne, Nowe Racibory, Perki-Bujenki, Perki-Franki, Perki-Karpie, Perki-Lachy, Perki-Mazowsze, Perki-Wypychy, Pęzy, Porośl-Kije, Roszki-Chszczony, Roszki-Leśne, Roszki-Sączki, Roszki-Ziemaki, Rzące, Sokoły, Stare Racibory, Stare Truskolasy, Truskolasy-Lachy, Truskolasy-Niwisko, Truskolasy-Olszyna, Truskolasy-Wola, Waniewo.

4. Gmina Suraż: Doktorce, Końcowizna, Kowale, Lesznia, Rynki, Średzińskie, Zawyki, Zawyki-Ferma, Zimnochy-Świechy, Zimnochy-Susły.

5. Gmina Turośń Kościelna: Baciuty, Baciuty-Kolonia, Barszczówka, Bojary, Borowskie Cibory, Borowskie Gziki, Borowskie Michały, Borowskie Olki, Borowskie Skórki, Borowskie Wypychy, Borowskie Żaki, Chodory, Czaczki Małe, Czaczki Wielkie, Dobrowoda, Dołki, Iwanówka, Juraszki, Lubejki, Markowszczyzna, Niecki, Niewodnica Kościelna, Pomigacze, Stoczki, Totcze, Topilec, Topilec-Kolonia, Trypućcie, Turośń Dolna, Turośń Kościelna, Zalesiany, Zawady.⁵⁰

Od 1 czerwca 1975 r. miasta Łapy i Suraż oraz gminy Łapy, Poświętne, Suraż i Turośń Kościelna weszły w skład województwa białostockiego, a gmina Sokoły znalazła się w województwie łomżyńskim. Od 1 lipca 1976 r. z gminy Zaścianki do gminy Turośń Kościelna włączono obszary sołectwa Niewodnica Korycka.⁵¹

Wszystkie gminy przetrwały do końca omawianego okresu. W gminie Poświętne od 27 lutego 1989 r. z gruntów sołectwa Dzierżki utworzono sołectwo Dzierżki Ząbki.⁵² Innych zmian sołectw w Dziennikach Wojewódzkich nie po-

⁵⁰ Dz. Urz. WRN 1973 nr 1 poz. 1.

⁵¹ Dz. Ust. 1975 nr 17 poz. 175; 1976 nr 23 poz. 142.

⁵² Dz. Urz. WRN 1989 nr 11 poz. 124.

dawano. Można jedynie porównać sołectwa z 1973 r. i takowe zamieszczone w Podziałach administracyjnych województwa łomżyńskiego z września 1987 r. oraz w Podziałach administracyjnych województwa białostockiego z października 1987 r. W województwie białostockim wyróżniano „rodzaj miejscowości” - wieś, kolonia, przysiółek oraz „integralną część miejscowości” (cz.). W województwie łomżyńskim podawano jedynie nazwy miejscowości i obiektów topograficznych na obszarze sołectwa.

W gminie Łapy w 1973 i 1987 r. były te same sołectwa. W gminie Poświętne: Kamińskie Pliszki włączono do Kamińskie Wiktory, z Pietkowa utworzono dwa sołectwa: Pietkowo I i Pietkowo II, utworzono sołectwo Głuchy. W gminie Sokoły: Jamiołki-Godzieby-Kłosy podzielono na Jamiołki - Godzieby i Kłosy, Sokoły podzielono na dwa: Sokoły i Sokoły. W gminie Turośń Kościelna (w 1954 r. była nazwa Turośl, w 1973 i 1987 r. Turośń, autor nie zauważył zmiany pisowni w konkretnym roku): Borowskie Cibory włączono do Borowskie Wypychy, Borowskie Skórki do Borowskie Michały, z Turośni Kościelnej utworzono dwa sołectwa: Turośń Kościelna I i Turośń Kościelna II. W gminie Suraż włączono Zimnochy-Susły do Zimnochy-Świechy.

Celem odszukania wszystkich miejscowości trzeba podać sołectwa o więcej niż jedna wsi lub kolonii zaznaczając i „część” miejscowości. W **gminie Łapy**: Bokiny (cz. Dwór, Kątek, Pod Karczykami), Daniłowo Duże (cz. Podlasio), Daniłowo Małe (cz. Zabel), Gąsówka-Osse (cz. Buczycha, Gąsówka-Bagno), Gąsówka-Skwarcki (cz. Dwór, Pułac), Łapy-Dębowa (cz. Piaski, Szczypiór, Tartak, Zagumienie), Łapy-Łynki (cz. Pod Osem), Łapy Szolajdy (cz. Gruszka, Jaśki, Rechy), Nowa Łupianka (cz. Kreta), Płonka Kościelna (cz. Glinki, Kaczorowo, Ptaki), Płonka-Kozły (cz. Cegielnia, Wągrada), Roszki-Wodźki (cz. Buniewski Brzeg, Pod Łupianką, Roszki-Bieńki), Stara Łupianka (cz. Car, Kącik, Rzeczne, Szulki). W **gminie Poświętne**: Brzozowo-Chrzczonek (cz. Na Polu), Brzozowo-Korabie (kolonia Kuran), Brzozowo-Muzyły (cz. Pólko), Dzierżki (przyś. Dzierżki Ząbki), Kamińskie Ocioski (cz. Glinki, Krucie, Pantosy), Kamińskie Wiktory (wieś Kamińskie Pliszki, cz. Rytelowizna), Nowe Zdroje (cz. Wygon), Pietkowo II (kolonie Ostrów, Stoczek, cz. Pietkowo-Majątek), Poświętne (cz. Zakościelnicki), Stara Liza (cz. Wygon), Stare Grochy (cz. Grochy-Niemierzęta, Olonki), Stare Zdroje (cz. Suraski Gościńiec). W **gminie Sokoły**: Czajki (Pod Kierzkami), Drągi (Drągi-Kosuty, Drągi-Wypychy), Idźki Młynowskie (Krzywa Ulica, Na Lasu), Jabłonowo-Wypychy (Niedziałki, Występ), Jeńki (Jeńki-Adamowo, Jeńki-Romanowo), Kowalewiczyna (Pieszczyna, Wyrąb), Kruszewo-Wypychy (Nowosiółki, Sokoły), Krzyżewo (Krzyżewo Kolonia, Majątek, Szkoła), Mojsiki (Borzyska), Nowe Racibory (Kolejowa), Roszki-Ziemaki (Muchy, Nogaje), Truskolasy-Lachy (Bielawka), Truskolasy-Olszyna (Koniec, Piaski, Zagajek). W **gminie Suraż**: Doktorce (cz. Nowy Koniec, Piaski), Zawyki (kolonia Zawyki, cz. Tatarska), Zimnochy-Świechy (wieś Zimnochy-Susły, przyś. Ostasze). W **gminie Turośń Kościelna**: Baciuty (cz. Konczanie, Wygoda), Borowskie Michały (wieś Borowskie Skórki, cz. za Strumieniem), Borowskie Wypychy (wieś Borowskie

Cibory), Chodory (cz. Na Dołkach, Średniak), Czaczki Małe (kolonia Drozdy, przyś. Reki), Dołki (wieś Reńszczyzna, cz. Dwór), Iwanówka (cz. Glinki), Lubejki (cz. Lubejki-Kolonia), Markowszczyzna (cz. Koło Cegielni, Majątek), Niewodnica Kościelna (cz. Adwokatowo, Czaplin, Kuleszowizna, Topole), Pomigacze (cz. Michałowe Błoto, Howieny, Rudniki), Stoczki (kolonia Ogrodniczki), Turośń Dolna (kolonia Pierwsze Piecki, cz. Koło Dworu, Drugie Piecki), Turośń Kościelna I (cz. Buzuny), Turośń Kościelna II (cz. Kościelna, Wypychy, Wysokie), Zalesiany (cz. Małe Zalesiany), Zawady (cz. Smolanka).⁵³

Tabela 2. Powierzchnia i ludność b. powiatów wysokomazowieckiego i łapskiego w 1990 r.

Miasta i gminy	Powierzchnia		Ludność		Jedn. urb. i sołectw
	w ha	w km	ogółem	na 1 km	
Miasta					
Łapy	1190	12	17031	1431	2
Suraż	3386	34	1036	31	2
Wysokie Maz.	1524	15	8580	563	2
Gminy					
Czyżew-Osada	12340	123	6604	54	47
Klukowo	12377	124	5164	42	36
Kobylin Borzymy	11960	120	3977	33	39
Kulesze Kośc.	11545	115	3615	31	32
Łapy	11567	116	6796	59	25
Nowe Piekuty	10937	109	4359	40	35
Poświętne	11433	114	4173	36	33
Sokoły	15557	156	6733	43	49
Suraż	4274	43	1291	30	9
Szepietowo	15912	159	7943	50	49
Turośń Kośc.	14030	140	4938	35	32
Wysokie Maz.	15889	159	5553	35	51

Powierzchnia jest według stanu z 1 stycznia 1990 r., liczba ludności według stanu z 31 grudnia 1989 r., liczba jednostek urbanistycznych w miastach i sołectw w gminach z 1988 r.⁵⁴

Zakończenie

W 1919 r. powiat wysokomazowiecki obejmował 3 miasta, 9 gmin wiejskich, 465 miejscowości. W 1933 r. wprowadzono podział gmin na gromady (so-

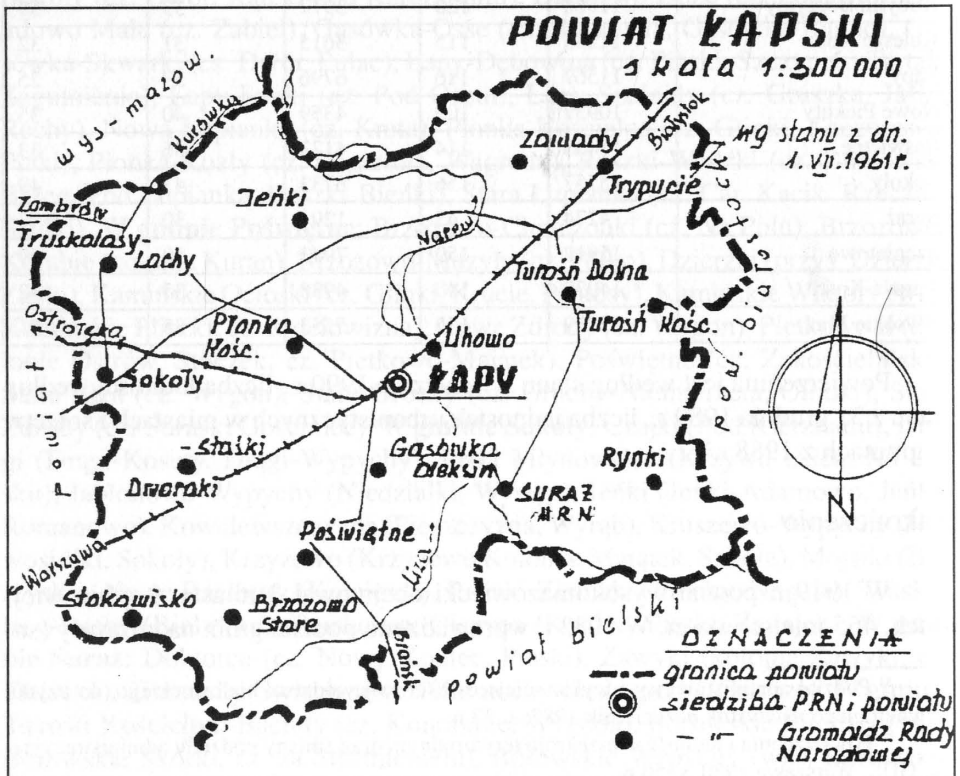
⁵³ Podział administracyjny i wykaz miejscowości województwa białostockiego, do użytku wewnętrznego, Białystok październik 1987, s. 33 n.

⁵⁴ Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym oraz zmiany podziału administracyjnego, GUS, Warszawa 1990, s. 50 n.

lectwa), których w powiecie wysokomazowieckim było 339. W 1954 r. w miejsce dotychczasowych gromad (sołectw) i gmin w powiecie wysokomazowieckim utworzono 51 gromad. W tymże roku do powiatu łapskiego odeszło 1 miasto i 11 gromad, ponadto z powiatu białostockiego włączono 1 miasto i 8 gromad. Poczynając od lat sześćdziesiątych łączono gromady tworząc obszary większe. W 1973 r. w powiecie wysokomazowieckim powstało 7 gmin, w powiecie łapskim 5 gmin; wszystkie gminy przetrwały do końca omawianego okresu.

Tytuł opracowania wskazuje na obszar powiatów, lecz takowe przestały istnieć w 1973 r. Gminy nie zawsze zawierały się w obszarze dawnego powiatu. Trzeba więc uwzględnić tereny sąsiednich powiatów. Autor niniejszego opracowania posiada gotowe i stopniowo przekazuje do druku: Podziały administracyjne powiatów białostockich i monieckiego, Podziały administracyjne powiatów łomżyńskiego i zambrowskiego, Podziały administracyjne powiatów bielskiego, hajnowskiego i siemiatyckiego oraz inne, co wytworzy całość zagadnienia.

W latach 1919-1990 było wiele podziałów administracyjnych. Dotyczyły one podstawowych jednostek administracyjnych: poszczególnych miast i wsi. Inaczej działo się do połowy XIX wieku, kiedy powiat dzielił się na parafie, które w swoich granicach były nader stabilne. Wszelkie zmiany administracyjne dokonywały się wówczas tylko na wyższych szczeblach administracji państwowej.

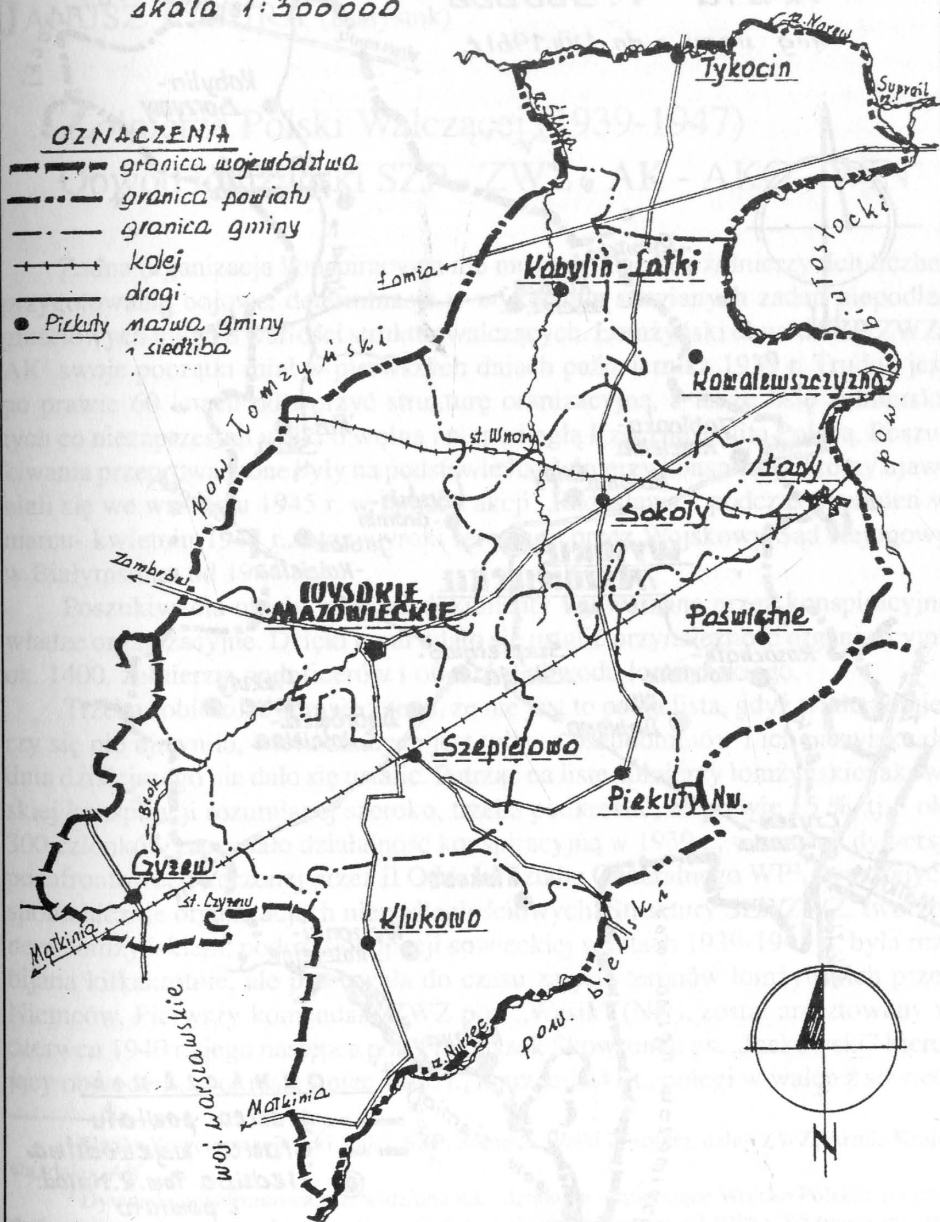

POWIAT WYKOKIE MAZOWIECKIE do 1954 r.

skala 1:300000

OZNACZENIA

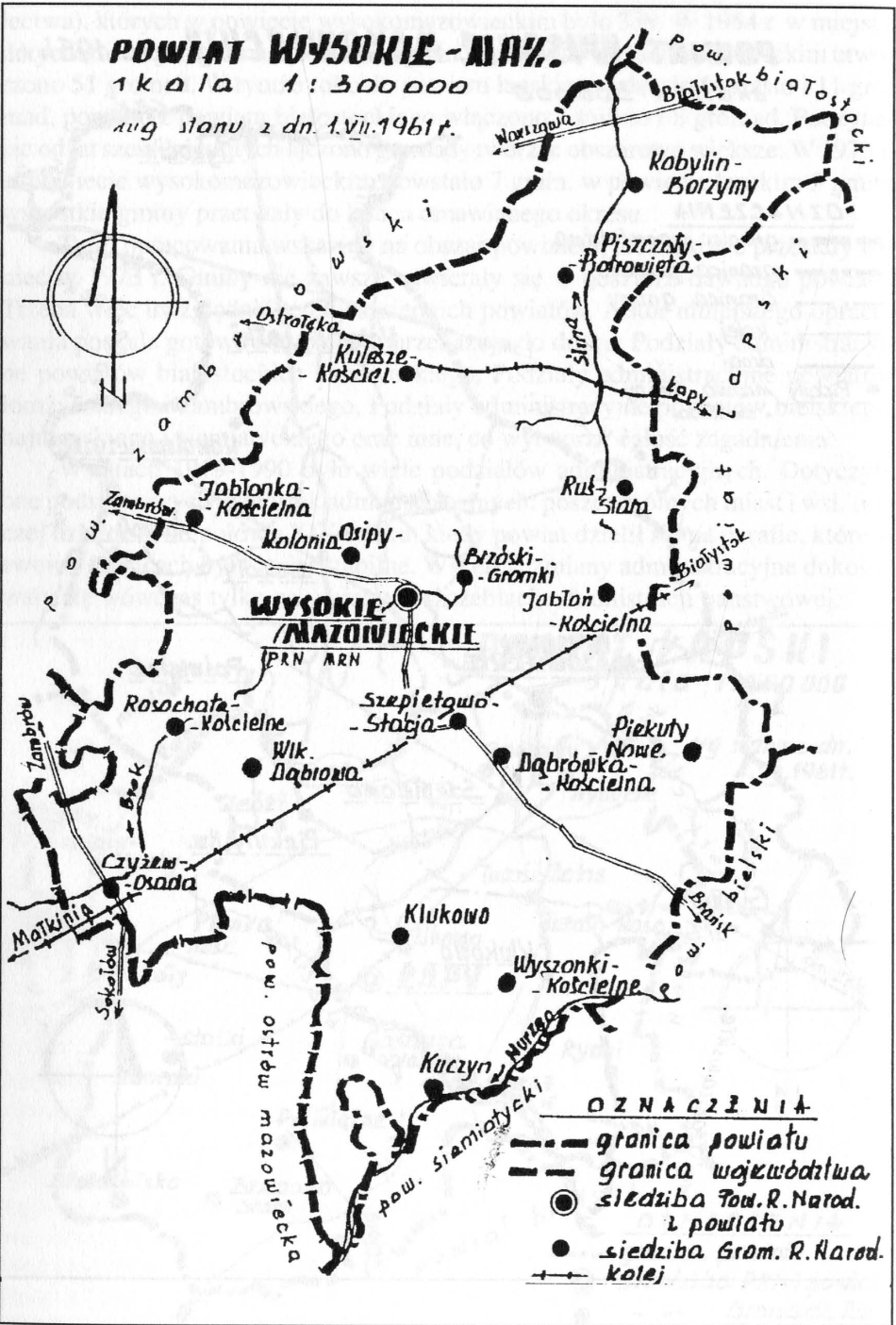
- granica województwa
- granica powiatu
- granica gminy
- kolej
- drogi
- Piekuty nazwa gminy i siedziba

POWIAT WYSOKIE-MAZ.

1 k a l a 1 : 3 0 0 0 0 0

aug stanu z dn. 1.VII.1961 r.

OZNACZENIA

- granica powiatu
- granica wojewodztwa
- siedziba Pow. R. Narod. i powiatu
- siedziba Grom. R. Narod.
- +--- kolej